

GENÇLİĞİN YÜZLERİ

ŞİMDİ SÖZ GENÇLİKTE!

Gençliğin Yüzleri Politika Önerileri

- *Genç İşsizliği*
- *Eğitim*
- *Gençlerin Temel İhtiyaçlara Erişimi*
- *Gençlerin Siyasi Karar Süreçlerine Katılımı*

Yayına hazırlayan: daktilo1984

Mart 2023

daktilo1984

 MEDAR
Medyen Araştırmaları Derneği

 NDI
NATIONAL
DEMOCRATIC
INSTITUTE

 SOSYAL
İKLİM

Gençliğin Yüzleri Politika Önerisi 1: Genç İşsizliği

Giriş

Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arası gençlerin sesini topluma ve karar alıcılara duyurmak üzere gençlerin ortak akıl ile kurguladığı bir çözüm üretme çalışmasıdır. Bu çalışma ile 2023 genel seçimlerinde genç seçmenlerin sorunlarının ve taleplerinin, siyasi partiler tarafından görünür olması ve parti politikalarına girmesi hedeflenmektedir. 2023 genel seçimlerinde ilk kez oy kullanması beklenen genç seçmen sayısı yaklaşık 7 milyon, Y ve Z kuşağı olarak adlandırılan 40 yaş altı genç seçmenlerin toplam büyüklüğü 32 milyondur. Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arasındaki genç seçmenlerin bu potansiyelini hedeflemektedir. Gençliğin Yüzleri kapsamında 8 şehirde düzenlenen forumlarda gençlerin başlıklarını kendilerinin belirlediği, 693 gencin katıldığı 153 tartışma oturumu gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda tüm katılımcılara açık olarak yürütülen tartışmalar anonim olarak ana hatlarıyla raporlanmış, elde edilen veriler belirlenen sorun başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sorunlardan en fazla öne çıkan 4 tanesi tespit edilmiş ve her biri için bir politika önerisi raporu hazırlanmıştır. Öncelikli sorunların tespiti ve çözüme ilişkin beklenti ve ihtiyaçların dile getirilmesi için gerçekleştirilen tartışmalardan yola çıkılarak hazırlanan bu politika önerisi raporu, gençliğin gündemini siyasi partilerin, milletvekili adaylarının ve genel olarak karar alıcıların gündemiyle buluşturma amacı taşımaktadır.

Tartışmaların analizi ve sınıflandırılmasıyla elde edilen forum verileri güncel yasal durum, uygulamalar, istatistikler ve araştırmalar ışığında ele alınmış, tartışmalarda öne çıkan sorunların seçilme nedenleri ve dayanakları ulusal ve uluslararası ölçekte açık kaynak verilerle desteklenmiştir. Yine bu bağlamda karar alıcılar tarafından uygulanabilir çözüm önerileri oluşturulurken hem ulusal hem de uluslararası mevzuat ve örneklerden yararlanılmaya çalışılmıştır. Politika raporunda sunulan çözüm önerileri, sorun bulgularıyla bire bir karşılıklılık esasıyla oluşturulmamıştır. Bunun yerine birden fazla sorunu, sorunların dile getirildiği kapsamı da açacak şekilde aynı anda hedef alan öneriler biçiminde düzenlenmiştir.

Forumlarda öne çıkan 4 sorun başlığından biri "İşsizlik" olmuştur.

Yönetici Özeti

- **Türkiye’de ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin sayısı artıyor:** Türkiye’de 15-29 yaş arası yaklaşık 20 milyon genç vardır ve bunların %42’si eğitimdedir. 2021 yılı OECD verilerine göre Türkiye’de 15-29 yaş arası gençlerin yüzde 28,7’si (3,157,000) ne eğitimde ne istihdamdadır (NENİ).
- **Üniversite mezunları giderek daha zor iş buluyor:** İşsiz gençlerin %36’sı (1,155,000) üniversite mezundur. 20 yıl önce 9 işsizden biri, 10 yıl önce 5 işsizden biri üniversite mezunuyken bugün 3 işsizden biri üniversite mezunudur.
- **Üniversite mezunları uzmanlık alanları dışındaki işlerde çalışmak zorunda kalıyor:** Üniversite mezunlarının beceri setlerine uygun olmayan işlerde çalışmaları ve aldıkları lisans eğitimiyle alakasız iş kollarında, özellikle hizmet sektöründe iş görmeleri yaygınlaşmıştır.
- **Gençler kamu istihdamına yöneliyor ancak işe giremiyor:** İş güvencesine kavuşmak isteyen birçok genç için kamu personeli olmak ciddi bir alternatif haline gelmiştir. Ne var ki kamu sektörü işe alımlarda politik motivasyonlar ile hareket etmektedir.
- **Kadınlar ve LGBTİ+’lar istihdam piyasasında ayrımcılığa uğruyor. Cinsiyet eşitliğini gözetilen bir istihdam politikası mevcut değil:** Toplumsal cinsiyet rolleri kadınları çalışma hayatından alıkoymakta, LGBTİ+’lar cinsel kimlikleri ve cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaktadır.
- **Özel gereksinimli bireylerin istihdam koşulları yetersiz:** Özel gereksinimli bireylerin çalışabileceği işyerlerinin fiziki koşulları yeterince denetlenmediği için bireyler sahip oldukları gereksinime bağlı olarak istihdam konusunda ayrımcılığa maruz kalabilmektedir.
- **Gençler iş bulmak için gerekli deneyimden yoksun kalıyor ve istihdam piyasasında öne çıkmalarını sağlayacak olanaklara erişemiyor:** Birçok işveren deneyimli çalışanları tercih etmekte, birçok meslekte staj yapılması gerekmektedir ancak staj olanakları yetersiz, staj koşulları kötüdür.
- **Gençler, sığınmacılar ve kayıt dışı çalıştırılan işçilerden ucuz işgücü olarak yararlanılması nedeniyle istihdam koşullarının kötüleştiğini düşünüyorlar:** Sığınmacılar ve kayıt dışı işçiler nedeniyle diğer çalışanların yaşam standartlarının olumsuz etkilendiğine inanıyorlar.
- **Üniversite kontenjanlarının plansız şekilde artması nedeniyle bazı mesleklerde ihtiyaçtan fazla mezun yetişiyor:** Eğitim politikalarındaki planlama eksikliği bazı alanlarda ihtiyaçtan daha fazla mezun verilmesine neden olmakta, bu da gençlerin iş piyasasında iş bulma şansını azaltmakta ve mesleklerinde rekabet güçlerini düşürmektedir.
- **Gençler alan seçiminde yeterli rehberlik alamıyor ve yönlendirme gecikiyor:** Birçok genç meslek seçiminde yalnızca maddi koşulları gözetmek durumunda kalmaktadır.
- **Gençler eğitimin niteliğinin iş bulmak için yeterli olmadığından yakınıyor:** Gerek öğretmenlerin yetersiz kariyerleri gerekse güncel eğilimlere uygun seçmeli derslerin açılmaması öğrencileri üniversite sonrası iş piyasasına hazırlamakta yetersiz kalmaktadır.
- **Kamuda istihdam arzı ve atama gençlerden gelen talebi karşılayamıyor:** Kamuda çalışma imkânları işsizlik nedeniyle cazip görünse de kamu kurumlarındaki istihdam arzı ve atama sayısı yüksek talebi karşılayamamaktadır.
- **Eğitim kontenjanları ile kamudaki istihdam olanakları arasında planlama eksikliğinden kaynaklanan bir orantısızlık mevcuttur ve bunun sonucunda birçok mezun açıkta kalmaktadır:** Kamuda istihdam edilmesi gereken mezun sayısı ile kamudaki istihdam olanakları arasında büyük bir uçurum vardır.

- **Gençler işsizliğin yüksek olmasının yanında torpil ve kayırmacılığın yaygın olmasından yakınıyor:** Gençlere göre az sayıdaki iş için girilen rekabet torpil ve kayırmacılığı beslemektedir.
- **Gençlere göre işe alım süreçlerinin şeffaf olmaması ayrımcılığa yol açıyor:** İşe alım süreçlerine ilişkin güvensizlik yaygındır. Mülakatlar mesleki yeterlilik ölçümü için değil kadrolaşma için kullanılmaktadır.
- **Merkezi sınavlarda yaşanan şaibeler ve güven kaybı:** Merkezi sınavlarda yaşanan usulsüzlükler, güven kaybına ve adaletsizliğe yol açmıştır.
- **Erkeklerin baskın olduğu işyerleri ve sektörlerde işe alım için erkeklere öncelik veriliyor:** Bazı mesleklerde erkek egemen bir kültür hâkim olduğu için işe alım sürecinde kadınlarla aynı niteliklere sahip olsalar bile erkekler daha fazla tercih edilmektedir.
- **Genç istihdamını teşvik için vergi avantajları, genç girişimini desteklemek için yasa değişikliği ve finansal olanaklar sağlanabilir:** Şirketlere yeni mezunları çalıştırdıkları takdirde vergi avantajları sağlanabilir. Mesleki eğitimler artırılıp genç girişimciliği için altyapı ve finansman desteği sunulabilir.
- **Gençlerin çalışma koşulları denetlenmeli, staj olanakları yaygınlaştırılıp güvenceye kavuşturulmalı:** Çalışanların sigorta koşullarının usulüne uygun yapılıp yapılmadığı daha sık denetlenmeli. Stajyerlerin çalışma koşulları denetlenmeli ve iyileştirilmeli. Eğitim hayatının bir parçası olarak zorunlu staj yaygınlaştırılabilir.
- **Üniversite eğitiminin ve yükseköğretim sisteminin istihdama katkı sağlamayan mevcut durumunu değiştirecek adımlar atılmalı:** Üniversite kontenjanları ve üniversite sayısı yeniden düzenlenmeli. Eğitimin kalitesi artırılmalı, daha nitelikli mezunlar yetişmesi sağlanmalıdır.
- **Kamu istihdamının sorunları giderilmeli:** Yerel yönetimlerin yetki sahası istihdam olanakları sunma bakımından genişletilmeli. Mülakatlar kaldırılmalı, gerekli durumlarda kamerayla kayıt altına alınarak yapılmalı.
- **Cinsiyet eşitsizliğini giderecek önlemler alınmalı:** Kadınların kariyer planlaması yapmalarının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Çocuk bakımı sürecinde anne üzerindeki yükü hafifletecek uygulamalar geliştirilmeli. Kamu ve özel sektör istihdamında cinsiyet kotası getirilebilir.

Gençlerin İstihdam Piyasasındaki Durumu

Türkiye genç ve dinamik bir nüfusa sahip bir ülkedir. Özellikle Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığı zaman bu olgu ayırt edici bir özellik halini alır. Ancak, genç nüfusa sahip olan ülkeler sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlarla karşılaşabilmekte ve bu sorunları çözebilecek adımlar atması gerekmektedir. Aksi takdirde fırsat olarak görülen bir durum farklı alanlarda tehditler yaratabilir. Şüphesiz ki, gençlerin hayatlarına devam edebilmeleri, kendi bağımsız hayatlarını kurabilmeleri ve potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için iş piyasasına dâhil olmaları gerekmektedir. Zira işsizlik, genç nüfusun ailelerine bağımlı halde yaşamalarını, mutsuz oldukları alanlarda çalışmalarını ve onların sosyal ve siyasal yapılarla sorunlu ilişkiler kurmalarını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, bugün Türkiye’de gençlerin sorunlarından bahsedildiği zaman insanca yaşam koşulları sağlayacak çalışma olanaklarına ihtiyaçları olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye’de ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin sayısı artıyor

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) genç işsizliği konusunda dünya çapında bir kriz olduğundan bahseder. Buna göre 1999-2019 yılları arasında genç nüfus %30 artarak 1 milyardan 1,3 milyara yükselmiş ancak buna rağmen aktif işgücü piyasalarında yer alan genç sayısı 568 milyondan 497 milyona düşmüştür.¹ Türkiye’de 15-29 yaş arası 19.502.986 genç vardır. Bunların %42,5’i (8,296,959) eğitimdedir. 2021 yılı OECD verilerine göre Türkiye’de 15-29 yaş arası gençlerin yüzde 28,7’si (3,157,000) ne eğitimde ne istihdamdadır (NENİ).² Kadınlarda bu oran 39,5 iken, erkeklerde 18,4’tür.³ Burada dikkat çekici olan İspanya ile Türkiye karşılaştırmasıdır. İspanya’da erkeklerdeki NENİ oranı 19,7 iken, kadınlardaki NENİ oranı 19,4’tür. Kadın ve erkek NENİ oranları OECD ülkeleri içinde genel olarak dengeli bir durumdayken Türkiye’de kadınların NENİ oranı erkeklerin iki katından fazladır. Bu da hem kadınlar açısından büyük bir dezavantajı işaret etmekte hem de işgücünün verimsiz kullanıldığı anlamına gelmektedir. İşsiz gençlerin %36’sı (1,155,000) üniversite mezundur.⁴ Nitelikli işgücüne talep artarken, üniversite mezunları da sıra dışı bir zorlukla karşı karşıya kalmaktadır: eğitilmiş olmalarına karşın talep edilen becerilere sahip değillerdir. Birçok eğitilmiş genç işsiz kalmaktadır. İş bulabilenlerin çalıştıkları işler üniversite derecesi gerektirmeyen veya uzmanlık alanlarının dışında kalan işlerdir.

Türkiye örneğinde bu verilerin aslında yorumlanmasına ihtiyaç olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetleri döneminde ülkenin tüm vilayetlerine üniversite kurulması amaçlanmış ve 1999’da 73 olan üniversite sayısı 2023’e gelindiğinde özel üniversitelerle birlikte 208’e ulaşmıştır. Bununla birlikte, uzaktan eğitim de yaygınlaştırılmıştır. İstihdam piyasasında olmayan ancak yeni açılan üniversitelere kayıt yaptırmış, dolayısıyla işsiz kategorisine girmeyen çok sayıda genç vardır.

¹ <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/youth-employment/lang--tr/index.htm>

² <https://tr.euronews.com/2022/05/26/turkiye-de-genc-issizligi-ne-egitimde-ne-istihdamda-olan-genclerde-ab-ve-oecd-s-ralamas>

³ <https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>

⁴ <https://www.dunya.com/kose-yazisi/uc-issizden-biri-universite-diplomali/686217>

Üniversite mezunları giderek daha zor iş buluyor

İstihdam piyasası, nitelikli işgücündeki artış ile daha rekabetçi hale gelmiştir. Bu durum kendisini öncelikli olarak üniversite mezunlarının işsizliği şeklinde ortaya koymuştur. TÜİK verilerine göre 1.155.000 üniversite mezunu işsiz vardır ve bunlar toplam işsiz nüfusun yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır.⁵ Yeni üniversitelerin açılması işsizlik sorununu çözmemiş sadece ötelemiştir. Zira bu üniversitelerin açılmasıyla birlikte nitelikli işsizlik son 10 yılda iki katına çıkmıştır. 20 yıl önce 9 işsizden biri, 10 yıl önce 5 işsizden biri üniversite mezunuyken bugün 3 işsizden biri üniversite mezunudur.

Üniversite mezunları uzmanlık alanları dışındaki işlerde çalışmak zorunda kalıyor

Üniversite mezunlarının beceri setlerine uygun olmayan işlerde çalışmaları ve aldıkları lisans eğitimiyle alakasız iş kollarında, özellikle hizmet sektöründe iş görmeleri yaygınlaşmıştır. Bu durum ise, üniversitelere yapılan kamu yatırımlarını anlamsız kılmakla kalmamakta aynı zamanda kişilerin beklentilerinin altında veya dışında bir hayat yaşamalarını beraberinde getirmektedir.

Gençlerin istihdam piyasası ile ilişkileri üzerine çalışmalar yürüten akademisyen Güneş Aşık, nitelik uyumsuzluğu (skill mismatch) kavramını öne sürmüştü ve sorunun sanılandan daha karmaşık ve çift yönlü olduğunu iddia etmiştir.⁶ Aşık'a göre, gençlerin becerilerinin altında işlerde çalışmak zorunda kalması önemli bir sorundur; ancak öte yandan bu gençlerin aldıkları eğitimin niteliği de zayıflamaktadır. Başka bir ifadeyle üniversite mezunu gençler, eğitimini aldıkları işler için yeterli niteliğe sahip olmaktan uzaktır. Bununla birlikte, hâlihazırda çalıştıkları işler için ise fazla niteliklidirler. Dolayısıyla iş gücü piyasasında aslında hem işverenlerin hem de işçilerin beklentilerinin karşılanmadığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Günün sonunda, işsizlik kadar bulunan iş de aslında gençler açısından bir problem haline gelmektedir.

Gençler kamu istihdamına yöneliyor ancak işe giremiyor

Bu kaotik atmosferden çıkış yolu olarak birçok genç için kamu personeli olmak ciddi bir alternatif haline gelmiştir. Bu eğilimin sebebi iş güvencesine kavuşmak ve öngörülebilir bir iş ortamında çalışmak arayışları ile kamu personeli maaşlarının enflasyon oranlarının altında kalmayacak şekilde yükselmesidir.

Ne var ki, kamu sektörü, özellikle son yıllarda yaşanan bürokratik kapasitenin aşınması ile birlikte, kişisel yeterlilikten veya objektif kriterlerden ziyade politik motivasyonlar ile hareket etmektedir. World Justice Project'in (WJP) hukukun üstünlüğü raporu, hükümetlerin şeffaflığını, kapsayıcılığını ve denetlenebilirliğini ölçen bir endeks yayınlamaktadır. Bu endekse göre Türkiye son yıllarda tedrici olarak gerilemektedir ve 139 ülke arasında 117'inci sırada yer almaktadır. Bu veriler gençlerin yakındığı kamu personeli seçim sürecinin objektif kriterler baz alınarak ve şeffaf bir biçimde yürütülmemesi sorununu destekler niteliktedir.

⁵ <https://www.dunya.com/kose-yazisi/uc-issizden-biri-universite-diplomali/686217>

⁶ <https://daktilo1984.com/roportajlar/gunes-asik-gozlemledigim-kadariyla-tedbirlerin-yeterince-ise-yaramadigina-dair-kaygi-duyuyorum-genel-itibariyla-paketin-cok-comert-olmadigini-dusunuyorum/>

Gençlerin kamu personeli olma süreci sadece onların mesleki ve akademik başarılarıyla ilgili değildir. Vatandaşlık haklarından faydalanmak için siyasi bakımdan da pozisyonlarını netleştirmek zorunluluğu hissetmektedirler. Bu durumun onların özgürlük alanlarından kendi istekleriyle feragat etmelerini beraberinde getirdiğini dile getirmektedirler. Kamu personeli olmak isteyen bir genç sosyal medya paylaşımlarına dikkat etmek, hayat tarzını ortaya koyan fotoğrafları paylaşmamak ve sivil toplum faaliyetlerinden uzak durmak gibi tedbirler almak zorunda olduğunu belirtmektedir.

Kadınlar ve LGBTİ+'lar istihdam piyasasında ayrımcılığa uğruyor

Tüm bu sorunlarla kesişen başka bir sorundan da burada bahsetmek gerekir. İster kamu sektöründe ister özel sektörde olsun, ister ev hayatında isterse çalışma hayatında olsun kadınların ve LGBTİ+'ların uğradığı ayrımcılık yaygın bir sorundur. Toplumdaki yerleşik cinsiyet rolleri derin bir ayrımcılığı beraberinde getirmektedir. Kadınları çalışma hayatından alıkoyan ve onların kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerine mâni olan mevzuata ve uygulamaya ilişkin birçok sorunlu alan vardır. Doğum ve hamilelik planı, medeni durum gibi kriterlerin fiili durumda işe girmeyi güçleştiren veya işten çıkarılma tehdidi doğuran etkenler olması bu sorunlardan bazılarıdır.

LGBTİ+'ların da insanca yaşam sürme hakları tehdit altındadır. LGBTİ+'lar cinsel kimlikleri ve cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaktadır. Araştırmalara göre LGBTİ+ çalışanlar arasında kimliği açık olanların oranı özel sektörde %23, kamuda %6'dır.⁷ LGBTİ+'lar arasında işsizlik yaygınlaşmaktadır. LGBTİ+'lar kimliklerinin açık olmalarının iş bulmayı zorlaştırdığını belirtmektedir. Olağan iş bulma kanallarından ve aracı kurumlardan yeterince yararlanamamaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin istihdam koşulları yetersiz

Belirli sayının üzerinde işçi çalıştıran işyerlerine getirilen özel gereksinimli birey çalıştırma kotasına karşın işyerlerinin fiziki koşullarının sıklıkla özel gereksinimli bireylerin çalışabileceği olanaklardan mahrum olduğu gençler tarafından dile getirilmektedir. Bu işyerlerinin fiziki koşulları yeterince denetlenmediği için bireyler sahip oldukları gereksinime bağlı olarak istihdam konusunda ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Yine özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitimi için ihtiyaç duyulan eğitmen kapasitesi ve niteliğinin yetersiz olduğu da gençlerin yakındığı bir başka sorundur.

⁷ <https://www.diken.com.tr/arastirma-lgbti-calisanlar-ozel-sektorde-yuzde-23-kamuda-yuzde-6-acik-yasiyor/>

Sonuç

Özetlemek gerekirse, gençlerin istihdam piyasası ile sağlıklı bir ilişkileri vardır. Üniversite eğitiminin, nitelik kazandırmaktan ziyade işsizliği öteleme amacı taşıması; gençlerin becerileri ve uzmanlık alanları dışındaki işlerde çalışmak zorunda olmaları; verilen eğitimin nitelikli olmama sorunu ve kamu sektöründeki siyasi bağlantı temelli kayırmacılık ve cinsiyet rollerine ilişkin gerek toplumsal gerekse kurumsal önyargıların varlığı işsizlik meselesinin ana hatlarını oluşturmaktadır. Gençlerle yapılan 8 forum sonucunda ortaya çıkan taleplerin de bu hatlarla uyumlu olduğu söylenebilir.

Gençlerin İşsizlik Sorunu Hakkındaki Beyanları

Gençler iş bulmak için gerekli deneyimden yoksun kalıyor ve istihdam piyasasında öne çıkılmalarını sağlayacak olanaklara erişemiyor

Birçok genç, işe girmek için deneyim gerektiğini ancak deneyim elde etmenin zor olduğunu belirtmektedir. Birçok işverenin deneyimli çalışanları tercih etmesi, yeni mezunlar ve gençlerin iş piyasasına girme şansını azaltmaktadır. Bu durum, gençlerin iş arama sürecini uzatmakta ve işsizliği arttırmaktadır.

Staj yapmak deneyim sorununu çözmek için bir seçenek olsa da gençler staj olanaklarının yetersiz olduğunu, ücretsiz staj yaptırıldığını, sigorta masraflarının stajyere yüklendiğini belirtiyor. Gençlerin birçok meslekte staj yapması gerekmektedir ancak staj olanaklarının yetersiz olması, özellikle küçük işletmelerde çalışan gençler için bir sorun oluşturmaktadır. Birçok işletme, stajyerleri ücretsiz çalıştırmaktadır. Ayrıca, stajyerlerin sigorta masrafları da genellikle yine kendilerine yüklenmektedir. Bu durum, gençlerin maddi açıdan zor durumda kalmasına ve iş piyasasına girmelerinin zorlaşmasına neden olmaktadır.

Gençler iş bulmalarına yardımcı olacak mesleki gelişim için yeterli imkânların sunulmadığını belirtmektedir. Mesleki gelişim yetersizliğinin bir ayağı lise ve üniversite eğitiminde, bir ayağı ise çalışma hayatındadır. Kötü koşullarda ve alan dışı çalışma zorunluluğu uzmanlaşmayı olumsuz etkilemektedir.

Gençler, sığınmacılar ve kayıt dışı çalıştırılan işçilerden ucuz işgücü olarak yararlanılması nedeniyle istihdam koşullarının kötüleştiğini düşünüyorlar

Gençler kayıt dışı işçi çalıştırma ve sığınmacıların ucuz işgücü olarak kullanılması nedeniyle istihdam piyasasında koşulların kötüleştiğini düşünüyorlar. Sığınmacılar ve kayıt dışı işçilerin genelde kötü çalışma koşullarını ve düşük ücretleri kabul etmeye eğilimli olmaları nedeniyle iş piyasasındaki diğer çalışanların yaşam standartlarının da olumsuz etkilendiğine inanıyorlar. Araştırma bulguları sığınmacıların kayıt dışı istihdama ve en yoksul kesimlere olumsuz etki etmiş olsa da uzmanlık gerektiren işlerde ve kayıtlı istihdama bir etki etmediğine işaret ediyor.⁸

Üniversite kontenjanlarının plansız şekilde artması nedeniyle bazı mesleklerde ihtiyaçtan fazla mezun yetişiyor

Eğitim politikalarındaki planlama eksikliği bazı alanlarda ihtiyaçtan daha fazla mezun verilmesine neden olmakta, bu da gençlerin iş piyasasında iş bulma şansını azaltmakta ve mesleklerinde rekabet güçlerini düşürmektedir. Bu durumdaki gençler eğitim aldıkları alanın dışında daha kötü koşullarda çalışmaya zorlanmaktadır.

⁸ <https://izajolp.springeropen.com/articles/10.1186/s40173-017-0082-4>

Gençler alan seçiminde yeterli rehberlik alamıyor ve yönlendirme gecikiyor

Gençlerin, meslek seçimleri konusunda yeterli rehberlik hizmeti alamamaları ve yönlendirilmelerinin gecikmesi, doğru mesleği seçmelerini ve uzmanlaşmalarını zorlaştırmaktadır. Birçok genç meslek seçiminde yalnızca maddi koşulları gözetmek durumunda kalmaktadır.

Gençler eğitimin niteliğinin iş bulmak için yeterli olmadığından yakınıyor

Gençler aldıkları eğitimin niteliğine eleştirel yaklaşmaktadırlar. Gerek öğretmenlerin yetersiz kariyerleri gerekse güncel trendlere uygun seçmeli derslerin açılmaması öğrencileri üniversite sonrası iş piyasasına hazırlamakta yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de ciddi bir yabancı dil öğrenme sorunu vardır. Hem ortaöğretim kurumları hem de üniversiteler bu konuda yeterli başarıyı gösterememektedir. Bu durum ise, mezuniyet sonrası nitelikli işler ile gençlerin buluşamaması sorununu beraberinde getirmektedir.

Kamuda istihdam arzı ve atama gençlerden gelen talebi karşılayamıyor

Kamuda çalışma imkânları, ülkemizde işsizlik oranlarının yüksek olması sebebiyle oldukça cazip görünse de kamu kurumlarındaki istihdam arzı ve atama sayısı yüksek talebi karşılayamamaktadır. Bunun yanı sıra, kamu kurumlarındaki işe alım süreçleri oldukça uzun ve karmaşık olduğu için, bu durum birçok mezunun atama beklerken işsiz kalmasına sebep olmaktadır. Bazı bölüm ve branşlarda kamuda çalışma dışında pek fazla seçeneği olmayan gençler yıllarca atama beklemek zorunda kalmaktadır.

Eğitim kontenjanları ile kamudaki istihdam olanakları arasında planlama eksikliğinden kaynaklanan bir orantısızlık mevcuttur ve bunun sonucunda birçok mezun açıkta kalmaktadır

Eğitim kontenjanları ile kamudaki istihdam olanakları arasında ciddi bir orantısızlık mevcuttur. Atama imkânı daha fazla olan bölümlere yoğun talep gösterilirken buralarda işgücü fazlası oluşmakta, diğer bölümlerden mezun olan öğrencilerin atama imkânları ise oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durum, birçok mezunun açıkta kalmasına sebep olmaktadır.

Gençler işsizliğin yüksek olmasının yanında torpil ve kayırmacılığın yaygın olmasından yakınıyor

Yüksek işsizlik oranları iş başvuruları arasında yoğun rekabete neden olmaktadır. Gençlere göre bu rekabet torpil ve kayırmacılığı beslemektedir. Sonuçta nitelikli ve hak eden kişiler yerine liyakatsiz kadrolar oluşmaktadır.

Gençlere göre işe alım süreçlerinin şeffaf olmaması ayrımcılığa yol açıyor

İşe alım sürecinde adaletli davranılmamasına, usulsüzlüklere ve yolsuzluklara yol açabilecek denetim eksiklikleri mevcuttur. Bu durum, işe alım sürecinde güvensizlik yaratmakta, başvuru sahiplerinin fırsat eşitliğine erişimini zorlaştırmaktadır. Mülakatlar mesleki yeterlilik ölçümü için değil kadrolaşma için kullanılmaktadır.

Siyasi tercihlere ve tarikat-cemaat bağlarına dayalı işe alım ve kadrolaşmadan şikâyet ediliyor

Gençlerin forumlarda en çok dile getirdiği konulardan biri siyasi bağlantılar ve tarikat-cemaat mensubiyetine dayalı kadrolaşmadır. Siyasi tercihler veya tarikat-cemaat bağları nedeniyle nitelikli adayların yerine liyakatsiz adayların işe alınması yaygınlaşmaktadır. Farklı kamu kurumlarında farklı tarikat-cemaat veya siyasi bağlantı ağlarının işe alım süreçlerinde belirleyici olduğu dile getirilmektedir.

Merkezi sınavlarda yaşanan şaibeler ve güven kaybı

Merkezi sınavlarda yaşanan usulsüzlükler, güven kaybına ve adaletsizliğe yol açmıştır. Sınav ölçüm sistemlerine gölge düşmesi gençleri iş bulma konusunda daha fazla umutsuzluğa sürüklemektedir. Hatta gençlerin psikolojik açıdan ülkeden uzaklaşmasına yol açtığı dile getirilmektedir.

Cinsiyet rolleri kadınların istihdam olanaklarını kısıtlıyor

Toplumsal cinsiyet rolleri kadınları ev işlerine, çocuk bakımına ve aileye hizmet etmek sorumluluklarıyla sınırlamaktadır. Bu cinsiyet rolleri, genç kadınların işgücüne katılımını engellemekte ve ekonomik bağımsızlıklarına ket vurmaktadır.

Çocuk bakımı hâlâ büyük ölçüde kadınların sorumluluğundadır ve erkeklerin çocuk bakımına katılımı yetersizdir. Bu durum, kadınların iş hayatında karşılaştığı engellerden biri ve ebeveynlerin çalışma hayatı ile aile hayatını dengelemelerini zorlaştırmakta, kadınların iş hayatında ilerlemesini engellemektedir.

Erkeklerin baskın olduğu işyerleri ve sektörlerde işe alım için erkeklere öncelik veriliyor

Bazı mesleklerde erkek egemen bir kültür hâkim olduğu için işe alım sürecinde kadınlarla aynı niteliklere sahip olsalar bile erkekler daha fazla tercih edilmekte, kadınların işgücüne katılımı azalmaktadır.

Cinsiyet eşitliğini gözetemeyen bir istihdam politikası mevcut değil

Cinsiyet eşitliğini sağlamak için üretilen hükümet politikalarının ve işveren uygulamalarının yetersiz olması, kadınların işgücüne katılımını sınırlamakta ve eşitsizlikleri pekiştirmektedir.

Deprem işsizlik endişesini pekiştirdi

Gençler 6 Şubat 2023'te yaşanan depremlerin işsizlik, güvencesiz çalışma, zorunlu göç, fırsatçılık nedeniyle maliyetlerin artması gibi nedenlerle iş yaşamına olumsuz etki edeceğini düşünmektedir. Yine bölgenin imarı için ciddi bir kaynağın inşaata aktarılması sorununun diğer sektörleri olumsuz etkileyebileceğinden endişe edilmektedir.

Genç İşsizliğine İlişkin Çözüm Önerileri

Genç istihdamını teşvik için vergi avantajları, genç girişimini desteklemek için yasa değişikliği ve finansal olanaklar sağlanabilir

- Şirketlere yeni mezunları çalıştırdıkları takdirde vergi avantajları sağlanabilir. Böylece, ilerleyen senelerde iş hayatına atılacak ve bizzat vergi mükellefi olacak gençlerin sisteme girişi kolaylaştırılmış olur. Bu aşamada feragat edilecek 1 veya 2 senelik vergi geliri hem uzun vadede devlet için göze alınabilir bir yatırıma dönüşür, hem de firmalar için yeni mezun gençleri istihdam etmek maliyet azaltıcı bir boyut kazanır.
- Daha fazla özel sektör istihdamı yaratmak ve kamu istihdamına yönelik işgücü piyasası talebini dengelemek için genç girişimciliği teşvik edilebilir ve desteklenebilir. Bunun için, genç girişimcilerin şirket kurma maliyetlerinin azaltılması, kamu bankalarının daha yaratıcı kredi paketleriyle bu projeleri desteklemesi ve gençleri hayata atılmaktan alıkoyan, askerlik hizmeti ve üniversite kredisi gibi borçların belirli bir süre ötelenmesi gibi adımlar atılmalıdır. Ayrıca KOSGEB gibi kurumlar eliyle genç girişimciliği için altyapı destekleri artırılmalı, mesleki eğitimler yaygınlaştırılıp cazip hale getirilmelidir.

Gençlerin çalışma koşulları denetlenmeli, staj olanakları yaygınlaştırılıp güvenceye kavuşturulmalı

- Çalışanların sigorta koşullarının usulüne uygun yapıp yapılmadığı daha sık denetlenmeli; mesleğe ve unvana uygun sigorta primlerinin yatırılması sağlanmalı: Sigorta koşullarının usulüne uygun yapılması, gençlerin gelecek kaygılarının azalmasını, çalışma motivasyonlarının artmasını, çalışan haklarının korunmasını sağlar. Stajyer sigortalarının denetlenmesi gençlerin iş deneyimine sahip olabilme olanaklarını arttıracaktır.
- Stajyerlerin çalışma koşulları denetlenmeli ve iyileştirilmeli: Stajyerlerin çalışma koşullarının denetlenmesi ve iyileştirilmesi, stajyerler için sosyal güvence kapsamının geliştirilmesi ve genişletilmesi stajyerlerin iş hayatına daha donanımlı bir şekilde hazırlanmalarını ve daha çok gencin staja yönelmesini sağlayacaktır. Ücretsiz staj yaptırılmasının yasaklanması sorunun çözümünde önemli bir adım olabilir.
- Eğitim hayatının bir parçası olarak zorunlu staj yaygınlaştırılmalı, özel sektöre stajyer istihdamı için teşvikler sağlanmalı: Zorunlu staj uygulaması ve özel sektörde stajyer istihdamının artması için teşvikler sağlanması sayesinde daha fazla genç ve öğrenci mesleki deneyimini arttırabilir, iş piyasasında nitelikli ve deneyimli eleman sorununu azaltır. Bunun için hem kolaylaştırıcı yasal düzenlemeler yapılmalı, hem de şirketlere stajyer istihdamına karşılık mali avantajlar sağlanmalı.

Nitelik Uyuşmazlığı

- Üniversite kontenjanları ve üniversite sayısı yeniden düzenlenmeli ve istihdam piyasasının ihtiyaçlarına uygun olduğu takdirde azaltılmalıdır. Kontenjan sayılarının azaltılması üniversite mezunlarının iş bulma şanslarını arttırırken çalışma koşullarının ve başlangıç ücretlerinin iyileşmesini sağlayacaktır.

- Eğitimin kalitesi artırılmalı, daha nitelikli mezunlar yetişmesi sağlanmalıdır. Eğitim kalitesini arttırmak için üniversite ve meslek eğitimi altyapısı güçlendirilmeli, kaynak tahsisi çoğaltılmalı, öğretmen ve akademisyenler için daha sıkı liyakat şartları getirilmeli, uluslararası rekabeti gözetilen bir eğitim müfredatı oluşturulmalıdır. Üniversite eğitimindeki nicelik artışı nitelik kaybına neden olmaktadır. Nitelikli akademik personelin üniversitelere kazandırılması veya mevcut akademisyenlerin niteliklerini arttırmak için onlara daha fazla araştırma fonu ve yurtdışında akademik çalışmaları için gerekli imkânların sağlanması gerekmektedir.
- Yabancı dil eğitimine daha fazla yatırım yapılmalıdır, yabancı dil eğitim altyapısının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Yabancı dil eğitimindeki temel sorunlardan biri verimsizliktir. Bunun için uluslararası örnekler incelenmeli, dil eğitiminde otorite vasfına sahip uluslararası kuruluşlardan müfredat ve eğitim programlama için danışmanlık ve sertifikalandırma hizmeti alınmalıdır. Bu sadece üniversitelerin değil, ortaöğretimden hatta ilkokuldan itibaren üzerine düşülmesi ve ciddiye alınması gereken bir konudur.
- İş dünyası ile eğitim kurumları arasında daha sıkı bir işbirliği sağlanarak öğrencilere uygulamalı eğitim fırsatları sunulmalıdır.
- Bilim ve teknoloji alanlarında güncel eğitim materyallerinin kullanılmasının teşviki ve bu materyallere ulaşımın kolaylaştırılması sağlanmalıdır. İthal materyallerin eğitim amacıyla temin edilmesi durumunda vergi avantajları sağlanmalı, muadillerinin üretimi için projeler oluşturulması teşvik edilmelidir.

Kamuda İstihdam

- Türkiye’de kamu personel seçim sistemi ister sınav ister mülakat ile olsun merkezi hükümetin denetimi ile mümkün olabilmektedir. Bu durum memur sayısının merkezi hükümet için fazla ancak yerel birimler için eksik olması ile sonuçlanmaktadır. Yerel yönetimler ise sınırlı yetki alanları dâhilinde denetimsiz bir işe alım süreci gerçekleştirmektedir. Bu sorunun çözümü, yerel yönetimlerin yetki sahasını genişletmesi ve merkezi hükümetin sorumluluklarını bölüşmesi ile aşılabılır. Böylece, belediye icraatları kalifiye uzman istihdamına dayanması ve belediyelerde istihdam edilen personel sayısının artması kaçınılmaz olacaktır. Mesela, bir anaokulu öğretmeni atama için Millî Eğitim Bakanlığı’nın kadro açmasını beklemektedir. Ancak, belediyelerin mahalle kreşleri açma ve işletme girişimleri, öğretmenlerin atama sorununu çözebilir.
- Mülakatların yerine objektif ve adil bir değerlendirme sistemi geliştirilmesi ve mülakatların yapılması gereken durumlarda dijital kayıt altına alınarak denetlenmesi gerekmektedir. Bu sayede kayırmacılık ve liyakatsizlik sorunları azaltılabilir.
- Bürokrasi içindeki siyasi etki ve kayırmacılığın önüne geçilmesi için tarafsız, objektif ve etik değerleri benimseyen bir bürokrasi anlayışı tesis edilmelidir. Kamu görevlilerinin yetkilerini kullanma koşulları ve bunların denetlenmesi meselesi siyasi etkiden yalıtılmalı, yasayla güvence altına alınmalıdır. Bunun için bürokrasi üzerindeki yürütme gücü zayıflatılmalı, yasama denetimi güçlendirilmelidir. Bürokrasiyi yürütmeden daha özerk kılacak yasal düzenlemeler yapılmalı, kurumsal özerklik güçlendirilmelidir.

Cinsiyet Eşitliği

- Kadınların istihdam piyasasındaki varlıklarının artması işgücü havuzunun genişlemesi ve iktisadi verimliliğin artması açısından elzemdir. Bunun sağlanması için kadınların kariyer planlaması yapmalarının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Bu amaçla özellikle kreş desteği büyük önem kazanmaktadır. Bu sayede, kadınlar doğum sonrası iş hayatlarına geri dönebilmektedir. Buna ek olarak birçok AB ülkesinde uygulanan ücretli babalık izni uygulamasının hayata geçirilmesi, çocuk bakımı sürecinde kadının üstündeki yükü hafifleterek istihdam olanaklarından mahrum kalmasını engelleyebilir.
- Bir başka öneri ise, geçtiğimiz yıllarda bir Avrupa Birliği projesi kapsamında ülkede sınırlı olarak uygulanan bakıcı desteği fonudur. Bu fon, 0-36 ay arası bebeği olan çalışan anneler için tahsis edilmiş ve gerekli sertifikalara sahip bakıcı kadınların istihdamı için kaynak ayırmıştır. Bu sayede hem anne iş hayatına geri dönmekte hem de bu fondan maaşını alan bir kadın bakıcı ve yardımcı olarak sigortalı şekilde istihdam edilmektedir. Bu tip projeler devam etmeli, başvuru süreci kolaylaştırılmalı ve toplumun genel olarak bilgisine sunulmalıdır.
- Kamu ve özel sektörde cinsiyet kotası uygulaması, kadınların istihdam edilme oranını artırabilir ve cinsiyet eşitliği konusunda ilerleme kaydedilebilir. Almanya'da hayata geçirilen cinsiyet kotası uygulamasının kadın istihdamını arttırma ve cinsiyet eşitsizliğini gidermede etkili olduğu görülmektedir.⁹
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliği hakkında eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri, bireylerin cinsiyet rolleri ve ayrımcılık konusunda farkındalık kazanmasına yardımcı olabilir ve toplumda cinsiyet eşitliği konusunda olumlu bir etki yaratabilir. Bu da genç kadınların eğitim ve istihdam olanaklarına daha fazla ulaşabilmesinin önünü açacaktır. Hem genç kadınların yasal haklarından haberdar olmaları hem de ailelerin bilinçlendirilerek engelleyici tutumların azaltılması kadın istihdamına katkı yapacaktır.
- Düzenli olarak bilgilendirme ve hak savunuculuğu faaliyetlerinin yanı sıra kadın çalışanlara hukuki ve psikolojik destek sunacak yerel birimler oluşturulması, bu birimler eliyle çalışma koşullarının denetlenmesi taciz ve mobbing nedeniyle iş hayatından kopmaları engelleyecektir.

⁹ <https://www.dw.com/tr/cinsiyet-kotası-uygulaması-işe-yarıyor-mu/a-42883845>

Siyasi Partiler için Politika Önerileri

- Şirketlere yeni mezunları çalıştırdıkları takdirde vergi avantajları sağlanabilir.
- Genç girişimcilerin şirket kurma maliyetlerinin azaltılması, kamu bankalarının daha yaratıcı kredi paketleriyle bu projeleri desteklemesi ve gençleri hayata atılmaktan alıkoyan, askerlik hizmeti ve üniversite kredisi gibi borçların belirli bir süre ötelenmesi gibi adımlar atılabilir.
- KOSGEB gibi kurumlar eliyle genç girişimciliği için altyapı destekleri arttırılabilir, mesleki eğitimler yaygınlaştırılıp cazip hale getirilebilir.
- Çalışanların sigorta koşullarının usulüne uygun yapıp yapılmadığı daha sık denetlenmeli; mesleğe ve unvana uygun sigorta primlerinin yatırılması sağlanmalı. Stajyerler için sosyal güvence kapsamı geliştirilmesi ve genişletilmeli. Ücretsiz staj yaptırılması tamamen yasaklanmalı.
- Zorunlu staj uygulaması ve özel sektörde stajyer istihdamının artması için yasal düzenlemeler yapılmalı, şirketlere stajyer istihdamına karşılık mali avantajlar sağlanmalı.
- Üniversite kontenjanları ve üniversite sayısı yeniden düzenlenmeli ve istihdam piyasasının ihtiyaçlarına uygun olduğu takdirde azaltılmalıdır.
- Eğitim kalitesini arttırmak için üniversite ve meslek eğitimi altyapısı güçlendirilmeli, kaynak tahsisi çoğaltılmalı, öğretmen ve akademisyenler için daha sıkı liyakat şartları getirilmeli, uluslararası rekabeti gözetilen bir eğitim müfredatı oluşturulmalıdır.
- Yabancı dil eğitimi için uluslararası örnekler incelenmeli, dil eğitiminde otorite vasfına sahip uluslararası kuruluşlardan müfredat ve eğitim programlama için danışmanlık ve sertifikalandırma hizmeti alınmalıdır.
- Bilim ve teknoloji alanlarında ithal materyallerin eğitim amacıyla temin edilmesi durumunda vergi avantajları sağlanmalı, muadillerinin üretimi için projeler oluşturulması teşvik edilmelidir.
- Kamu istihdamında yerel yönetimlerin yetki sahası genişletilebilir. Örneğin mahalle kreşleri açması için gerekli öğretmen atamasını MEB'in kadro açmasını beklemeden gerçekleştirebilir.
- Mülakatlar kaldırılmalıdır. Mülakat yapılması gerekli durumlarda kamerayla kayıt altına alınabilir.
- Bürokrasi üzerindeki yürütme gücü zayıflatılmalı, yasama denetimi güçlendirilmelidir. Bürokrasiyi yürütmeden daha özerk kılabilecek yasal düzenlemeler yapılmalı, kurumsal özerklik güçlendirilmelidir.
- Kadınların istihdam piyasasındaki varlıklarının artması için özellikle kreş desteği büyük önem taşımaktadır. Ayrıca ücretli babalık izni uygulamasının hayata geçirilmesi, çocuk bakımı sürecinde kadının üstündeki yükü hafifleterek istihdam olanaklarından mahrum kalmasını engelleyebilir.
- Geçtiğimiz yıllarda AB projesi kapsamında kısmen uygulanan bakıcı desteği fonu yaygın şekilde uygulamaya konulabilir.
- Kamu sektörü ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarında cinsiyet kotası uygulanabilir.
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliği hakkında eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yaygınlaştırılabilir.
- Kadın çalışanlara yönelik düzenli olarak bilgilendirme ve hak savunuculuğu faaliyetlerinin yanı sıra hukuki ve psikolojik destek sunacak yerel birimler oluşturulabilir, bu birimler eliyle çalışma koşullarının denetlenebilir.

Yukarıdaki öneriler "Gençliğin Yüzleri" kapsamında; gençler için, gençler öncülüğünde gerçekleştirilen bir kamusal tartışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. 8 şehirden 693 gencin katılımıyla gerçekleştirilen bu kamusal tartışma sonucunda çıkan çözüm önerileri; gençlerin siyasi partilerden beklentilerini göstermekte ve gençlerin eşit yurttaşlar olarak karar alma süreçlerinde yer alma istekliliklerini de ortaya koymaktadır.

“Gençliğin Yüzleri” olarak siyasi partilerden talebimiz; gençler tarafından, gençlerin sorunlarına çözüm üretmek için yürütülen bu kamusal tartışmaya dahil olmaları ve bu tartışmanın büyümesine ve derinleşmesine katkıda bulunmalarıdır. Gençlerin sorunlarına çözüm bulmak isteyen siyasi partiler, çözümlerin arandığı kamusal tartışmaları gençlerle birlikte tasarlamalı ve tüm gençlerin bu kamusal alana güven içinde katılmasını sağlayacak bir şeffaflık içerisinde yürütmeleridir.

Gençliğin Yüzleri Politika Önerisi 2: Eğitim

Giriş

Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arası gençlerin sesini topluma ve karar alıcılara duyurmak üzere gençlerin ortak akıl ile kurguladığı bir çözüm üretme çalışmasıdır. Bu çalışma ile 2023 genel seçimlerinde genç seçmenlerin sorunlarının ve taleplerinin, siyasi partiler tarafından görünür olması ve parti politikalarına girmesi hedeflenmektedir. 2023 genel seçimlerinde ilk kez oy kullanması beklenen genç seçmen sayısı yaklaşık 7 milyon, Y ve Z kuşağı olarak adlandırılan 40 yaş altı genç seçmenlerin toplam büyüklüğü 32 milyondur. Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arasındaki genç seçmenlerin bu potansiyelini hedeflemektedir. Gençliğin Yüzleri Projesi kapsamında 8 şehirde düzenlenen forumlarda gençlerin başlıklarını kendilerinin belirlediği, 693 gencin katıldığı, 153 tartışma oturumu gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda tüm katılımcılara açık olarak yürütülen tartışmalar anonim olarak ana hatlarıyla raporlanmış, elde edilen veriler belirlenen sorun başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sorunlardan en fazla öne çıkan 4 tanesi tespit edilmiş ve her biri için bir politika önerisi raporu hazırlanmıştır. Öncelikli sorunların tespiti ve çözüme ilişkin beklenti ve ihtiyaçların dile getirilmesi için gerçekleştirilen tartışmalardan yola çıkılarak hazırlanan bu politika önerisi raporu, gençliğin gündemini siyasi partilerin, milletvekili adaylarının ve genel olarak karar alıcıların gündemiyle buluşturma amacı taşımaktadır.

Tartışmaların analizi ve sınıflandırılmasıyla elde edilen forum verileri güncel yasal durum, uygulamalar, istatistikler ve araştırmalar ışığında ele alınmış, tartışmalarda öne çıkan sorunların seçilme nedenleri ve dayanakları ulusal ve uluslararası ölçekte açık kaynak verilerle desteklenmiştir. Yine bu bağlamda karar alıcılar tarafından uygulanabilir çözüm önerileri oluşturulurken hem ulusal hem de uluslararası mevzuat ve örneklerden yararlanılmaya çalışılmıştır. Politika raporunda sunulan çözüm önerileri, sorun bulgularıyla bire bir karşılıklık esasıyla oluşturulmamıştır. Bunun yerine birden fazla sorunu, sorunların dile getirildiği kapsamı da aşacak şekilde aynı anda hedef alan öneriler biçiminde düzenlenmiştir.

Forumlarda öne çıkan 4 sorun başlığından biri "Eğitim" olmuştur. Politika raporu ağırlıklı olarak yükseköğretime odaklanmaktadır.

Yönetici Özeti

- **Genç nüfus ve öğrenci sayısı toplam nüfus içinde büyük bir yere sahip:** Örgün eğitimdeki üniversite öğrencisi sayısı 3 milyon 760 bindir. Sadece örgün eğitimdeki üniversite öğrencilerinin sayısı ülke nüfusunun yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır. 15-24 yaş aralığındaki toplam nüfus ise Türkiye nüfusunun %15,3'üne karşılık gelmektedir.
- **Üniversite sayısı katlanarak arttı:** 1999 yılında 73 olan üniversite sayısı 2023'e gelindiğinde 129'u devlet üniversitesi olmak üzere toplam 208'e ulaşmıştır.
- **Üniversite enflasyonu, diplomayı değersizleştiriyor:** Gençler üniversite sayısının plansız şekilde artışından yakınıyor. Yetersiz kaynaklar, yetersiz öğretim kadroları ve uygun olmayan fiziksel koşullar, öğrencilerin eğitim kalitesini ve eğitim hayatlarına ilişkin memnuniyetlerini düşürüyor. Üniversiteler işsiz genç deposuna dönüşüyor.
- **Üniversite nitelik kaybediyor:** Üniversite enflasyonuna yanıt verecek nitelikte ve sayıda öğretim üyesi yetiştirilemediği için akademisyenlerin niteliği de düşüyor, liyakatsiz öğretim kadroları oluşuyor.
- **Gençler yeterli rehberlik hizmeti alamıyor:** Gençlere göre üniversite öncesi eğitim sorunlarından biri bireylerin yatkın olduğu öğrenme biçimlerinin erken yaşta tespit edilememesi, bireylerin yeteneklerine göre yönlendirilmeyip, yeterli rehberlik hizmeti alamaması.
- **Gençlerin daha fazla psiko-sosyal desteğe ihtiyacı var:** Gençlerin en çok ihtiyaç duyduğu şey burs, ikinci olarak psikolojik destek.
- **Eğitim bir statü ve gelecek sağlama kapasitesini yitiriyor:** Üniversite ve diploma enflasyonu, eğitimde niteliğin düşüşü, mezun kalitesinin düşüşü, iyi bir bilimsel müfredat ve sosyo-kültürel gelişim formasyonunun eksikliği eğitimin statü sağlama işlevini yitirmesine yol açıyor.
- **Eğitimde fırsat eşitsizliği artıyor:** Gelir dağılımındaki adaletsizlik eğitime erişimi de etkiliyor. Okullar arasında altyapı imkânlarının dağılımında büyük bir adaletsizlik oluşuyor. Toplumda dikey mobilizasyon zorlaşıyor. Bölgeler arası eğitim altyapısında ciddi eşitsizlikler var. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yüklenen toplumsal roller, kültürel gerekçeler ve ailevi baskılar nedeniyle yoksul bölgelerde kız çocuklarının eğitime erişimi güçleşiyor.
- **Akademik özgürlükler erozyona uğramış durumda:** Üniversite özerkliğinin aşınması akademik liyakat prensiplerine ve yükselme süreçlerine zarar veriyor, hem akademik personelin hem de öğrencilerin eğitim faaliyetlerini baskı altına alıyor.
- **Akademide liyakat kaybı ve bütçe yetersizliği yaşanıyor:** Güvencesiz çalışma ortamı eğitimin niteliğini düşürüyor, yurtdışına akademik göçü teşvik ediyor.
- **Rehberlik hizmetleri geliştirilip yaygınlaştırılmalı, müfredat çeşitliliği sağlanmalı:** Liseden itibaren öğrencilerin ilgi alanlarına ve uzmanlaşma potansiyeline göre yönelebileceği müfredat ve sistem çeşitliliği sağlanabilir. Öğrencilere üniversitede olduğu gibi seçmeli derslerle kişiselleştirilmiş müfredata yönelme fırsatı verilmelidir.
- **Devlet okullarının eğitim altyapısına daha fazla yatırım yapılmalı, özel okullar karşısında yaşanan eşitsizlikler giderilmeli:** Devlet okullarının eğitim materyalleri, bilişim teknolojileri, sağlık ve beslenme donanımı gibi eğitim altyapıları ve imkânları en az özel okullar düzeyine çıkarılabilir. Devlet okullarında kampüs ortamı sağlanabilir; laboratuvar, sanat ve spor imkânları ve uygulamalı eğitimler çoğalabilir. Özel okullar üzerinde yeni bir denetim ve gözetim mekanizması kurulabilir.

- **Eğitime erişimdeki eşitsizlikler giderilmeli, ayrımcılığa son verilmeli, kız çocuklarının ve genç kadınların eğitime erişimi güvence altına alınmalı:** Kız çocuklarının okullaşması ve eğitime erişimleri devlet tarafından daha sıkı denetlenmeli ve desteklenmeli. Doğu bölgelerinde ilköğretimde karşılaşılan dil bariyerini aşmak için çift dilli eğitim modelleri gözden geçirilebilir ve öğrenciler Türkçeyi eksiksiz öğrenene kadar çift dilli model sürdürülebilir. Üniversite yurtlarındaki cinsiyet temelli ayrımcılığa son verilmeli.
- **Eğitim sistemi günlük siyasetin etkisinden arındırılmalı, uzun vadeli planlamalarla istikrara kavuşturulmalı:** Her düzeydeki eğitim politikaları belirlenirken uzun-orta ve kısa vadeli amaçlar anahatlarıyla ortaya konmalı ve bu süreç tüm siyasi partiler ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla şeffaf ve kamusal tartışmaya açık şekilde ilerlemelidir. yeni üniversite, fakülte ve bölüm açılırken bunların önceki maddede belirtilen eğitim stratejisine uygun olmasının sağlanması gerekir. Akademik niteliği yüksek öğretim üyesi sayısı arttırılmalı. Eğitimcilerin yaşam boyu gelişimi ve liyakatin korunması için güncel bilimsel literatürün takibi temin edilmeli, alan yeterlilikleri belirli aralıklarla sınanmalı.
- **Eğitimin iş edindirme ve sosyo-kültürel gelişim kapasitesini güçlendirecek önlemler alınmalı, iş yaşamıyla bağı kurulmalı:** Üniversite süresince öğrencilerin staj yapabilmesi için gerekli özel sektör teşvikleri ve yasal düzenlemeler oluşturulabilir. Laboratuvar ve uygulama birimleri yaygınlaştırılmalı, öğrencinin ekonomik ve bilimsel etkinlikle bağı kurulmalı. Yabancı dil öğretiminin eğitim sisteminin önemli parçalarından biri haline getirilmesi, küçük yaştan itibaren daha yoğun eğitim verilmesi önerileri gençler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir.
- **Üniversite özerkliği tesis edilmeli, akademik özgürlük güvence altına alınmalı, üniversite bütçeleri arttırılmalı:** Akademik özgürlükleri ve üniversite özerkliğini tesis etmek için YÖK'ün mevcut yapısı yerine daha çok koordinasyon ve kalibrasyon gibi alanlarda etkin bir düzenleyici mekanizmaya ihtiyaç vardır. Rektörler üniversite içinde yapılacak seçimlerle belirlenmelidir. Üniversite eğitiminin kalitesinin arttırılması için üniversite bütçeleri arttırılması gerekir.

Gençlerin Perspektifinden Eğitim Sorunları

Türkiye’de eğitim sistemi hem genç nüfusun hem de bir bütün olarak ülkenin en önemli sorunlarından biridir. Eğitim aynı zamanda istihdam, ekonomi, siyasi katılım gibi sorunlarla da derinden ilişkili olduğu için gençlerin eğitimle ilgili sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilip hayata geçirilebilmesi yaşamsal bir öneme sahiptir. Eğitimdeki nüfusun büyüklüğü de meseleyi titizlik ve sağlam bir planlama anlayışıyla ele almanın önemini arttırmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı’nın verilerine göre örgün eğitimdeki üniversite öğrencisi sayısı 3 milyon 760 bindir.¹⁰ Sadece örgün eğitimdeki üniversite öğrencilerinin sayısı ülke nüfusunun yaklaşık %5’ini oluşturmaktadır. 15-24 yaş aralığındaki toplam nüfus ise Türkiye nüfusunun %15,3’üne karşılık gelmektedir ve bu oran AB ülkelerinin genç nüfus ortalamasının oldukça üstündedir.¹¹

Yakın zamana kadar eğitim ve kademeler arası sınav sistemlerinin sık sık değişmesinin yarattığı düzensizlik ve belirsizlik ülkenin genç insan kaynağından elde edebileceği verimi düşürmüştür, gençlerin istihdam ve kariyer olanaklarının yanı sıra genel iyi olma halinde de olumsuz etki yaratmıştır. Bununla birlikte özellikle yükseköğretim olanaklarına erişim de kolaylaştırılmış, bu da beraberinde niteliksizleşmeyi getirmiştir. Foruma katılan gençlere göre, eğitim olanaklarına erişimin nicelik bakımından artmasıyla ilişkili olarak eğitimin niteliği ve gençlere gelecek sunabilme kapasitesi azalmıştır. 1999 yılında 73 olan üniversite sayısı 2023’e gelindiğinde 129’u devlet üniversitesi olmak üzere toplam 208’e ulaşmıştır. Gençler eğitimdeki nitelik düşüşünün bir bütün olarak hayatlarını ve geleceklerini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. İyi eğitim alamayan gençlerin uluslararası istihdam piyasasında rekabet kapasitesi azalmakta, akademik gelişimleri sekteye uğramaktadır. Nitelik düşüşü iş bulmayı zorlaştırmakta, çalışma koşullarını kötüleştirmekte, girişim yapabilme becerilerini zayıflatmaktadır.

¹⁰ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_organ_egitim_2021_2022.pdf

¹¹ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634&dil=1>

Bulgular

Üniversite enflasyonu, diplomayı değersizleştiriyor

Farklı şehirlerde gençlerin sıklıkla dikkat çektiği olgulardan biri üniversite sayısının plansız şekilde artışı ve adım başı kurulan apartmandan bozma özel üniversiteler olmuştur. Yetersiz kaynaklar, yetersiz öğretim kadroları ve uygun olmayan fiziksel koşullar, öğrencilerin eğitim kalitesini ve eğitim hayatlarına ilişkin memnuniyetlerini düşürmektedir. Gençlere göre siyasi iktidar oy almak istediği bölgelerde ihtiyaç ve gerekli kapasite olmadığı halde üniversite açmıştır. Üniversite belli bölgelerde ekonomik hayatı canlandıracak, öğrenci varlığı ve faaliyetiyle kente belli bir kaynak akışını sağlayacak bir üretim faktörü gibi değerlendirilmektedir. Seçmen desteği sağlamak için üniversite enflasyonu oluşmasına yol açılmıştır. Üniversite niteliğini ve işlevini haiz olmayan kurumlar gerçek bir işlevi olmayan diploma patlamasına neden olmaktadır. Bu da üniversite mezunu olmayı avantajlı bir özellik olmaktan çıkarmaktadır.

Üniversiteye girişin nitelik gözetmeyecek şekilde kolaylaştırılması üniversiteyi işlevsizleştirmektedir. Bunun sonucunda üniversiteler işsiz genç deposuna dönüşmektedir. Mesleki eğitim veya mesleki deneyimden uzak kalan gençler sırf diploma almak adına birkaç yılını kaybetmekte, bununla birlikte üniversiteler de asli varlık nedeninden uzaklaşıp bilimsel üretimde geri kalmaktadır.

Öğretim üyesi sayısı üniversite sayısı ile aynı oranda artmamaktadır. Gençler öğretim elemanlarının yetersizliğinden yakınmaktadır. Üniversitelerin yıllık faaliyet raporlarındaki veriler gençlerin eleştirilerini destekler niteliktedir.¹² Üniversite enflasyonuna yanıt verecek nitelikte ve sayıda öğretim üyesi yetiştirilemediği için akademisyenlerin niteliği de düşmekte, liyakatsiz öğretim kadroları oluşmaktadır. Sonuçta akademik üretim yapılmayan, hak edilmeyen unvanların elde edildiği üniversiteler oluşmaktadır.

Gençler yeterli rehberlik hizmeti alamıyor

Gençlik forumlarında dile getirilen üniversite öncesi eğitim sorunlarından biri bireylerin yatkın olduğu öğrenme biçimlerinin erken yaşta tespit edilememesi, bireylerin yeteneklerine göre yönlendirilmeyip, yeterli rehberlik hizmeti alamamasıdır. Rehberlik hizmetlerinin yanlış yönlendirildiklerini sıkça belirtmektedir. Bu bağlamda öğrenci odaklı yaklaşımın eksikliği ülkenin insan kaynağının verimsiz kullanılmasına neden olmaktadır.

Gençlerin daha fazla psiko-sosyal desteğe ihtiyacı var

Forumlara katılan gençler eğitim sürecinde psiko-sosyal desteğin eksikliğinden yakınmaktadır. Bir araştırmaya göre gençlerin en çok ihtiyaç duyduğu şey burs, ikinci olarak psikolojik destektir.¹³ Verilere göre gençlerin yarısından fazlası psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır.

¹² <https://www.birgun.net/haber/altyapilar-eksik-personel-yetersiz-423623>

¹³ <https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2022/10/Genclerin-Ihtiyaclari-Arastirmasi-2022-KONDA.pdf>

Eğitim bir statü ve gelecek sağlama kapasitesini yitiriyor

Geçmişte eğitim bir toplumsal statü sağlayabiliyordu ancak bu kapasitesi giderek kayboldu. Yine de toplum bu beklentiyle eğitime yönelmeye devam etmektedir. Üniversite ve diploma enflasyonu, eğitimde niteliğin düşüşü, mezun kalitesinin düşüşü, iyi bir bilimsel müfredat ve sosyo-kültürel gelişim formasyonundan geçmemiş üniversite mezunlarının çoğalması nedenleriyle gençler eğitimin statü sağlama işlevini yitiriyor olmasından kaygı duymaktadır.

Eğitimde fırsat eşitsizliği artıyor

Eğitimde artan fırsat eşitsizliği gençlerin konuyla ilgili yakındığı başlıca sorunlardan biridir. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum eğitimdeki fırsat eşitsizliğine de yansımakta, gelir dağılımındaki adaletsizlik eğitime erişimi de etkilemektedir. Planlama eksikliği ve yeterli kaynak ayrılmaması nedeniyle okullar arasında altyapı imkânlarının dağılımında büyük bir adaletsizlik oluşmaktadır. Nitelikli eğitime erişimdeki adaletsizlik sosyal tabakalaşmaya da yansımakta, toplumda dikey hareketlilik zorlaşmaktadır.

Fırsat eşitsizliği sorununda öne çıkan bir başka gelişme özel okulların yaygınlaşmasıdır. Özel okul ücretlerindeki artış yoksul kesimler ile varlıklı kesimler arasındaki eğitim eşitsizliğini derinleştirmektedir. Eğitimde kamu yararının öncelik olmaktan çıkmış olması geniş kesimler için fırsat eşitliğinin ortadan kalkmasını pekiştirmektedir.

Gençler üniversite eğitiminin iş hayatına hazırlama bakımından yetersiz kaldığını dile getirmekte, mezuniyet sonrası iş bulabilme kaygısıyla eğitimlerine ek olarak mesleki sertifika ve kurslara yönelmektedir. Ancak bunlara erişim de pahalı olduğu için eşitsizlik ve fazladan maddi külfet oluşmaktadır. Gençlere göre lise düzeyindeki mesleki eğitim de kalitesiz olduğu için cazip değildir ve mezunlara ekonomik fırsatlar sunamamaktadır.

Fırsat eşitsizliğinin bir diğer biçimi ihtiyaca göre eğitim sağlanmamasıdır. Eğitim tasarımı kişilerin ihtiyaçları belirlenerek yapılmamakta, üstün yetenekli veya üstün başarı gösterebilecek öğrenciler iyi yönlendirilmediği ve gerekli desteği almadığı için potansiyellerini ortaya koyamamaktadır.

Gençlerin sıkça dile getirdiği ülkenin kronik sorunlarından biri bölgeler arası eğitim altyapısındaki ciddi eşitsizliklerdir. Doğu bölgelerinde okula erişim hâlâ zor, öğretmen sayısı az, eğitim kalitesi düşüktür. Buralarda yaygın şekilde yeni üniversiteler açılrsa da bunlar gençlere imkân sağlamak açısından geri kalmaktadır. Bölgeler arası eşitsizliğin bir diğer boyutu da dil bariyeridir. Gençler tartışmalarda birçok kez anadilde eğitim alamıyor olmanın yarattığı sorunları dile getirmiştir. İlköğretimde anadil ile eğitim dilinin farklı olmasından kaynaklı eğitimde geri kalma, kültürel farklılaşma gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yüklenen toplumsal roller nedeniyle yoksul bölgelerde kız çocuklarının eğitime erişimi güçleşmektedir. Günümüzde hâlâ dini, kültürel veya ekonomik nedenlerle kız çocuklarının eğitimi yarım kalabilmektedir. Eşitsizliğin güncel tezahürlerinden biri de öğrenci yurtlarında yaşanmaktadır. Özellikle genç kadınlar yurtlarda maruz kaldıkları cinsiyet temelli ayrımcılıktan yakınmaktadır. KYK yurtlarında erkek öğrencilere özellikle giriş çıkış saatlerinde daha esnek davranılırken kadın öğrencilere daha katı

davranılmaktadır. Öğrencilerin giriş çıkış saatlerinin kısıtlanması, diğer öğrencilerle ortak çalışma veya kültür, sanat, eğlence gibi rekreasyon faaliyetlerinden yoksun kalmasına yol açmaktadır.

Cinsiyet eşitsizliğinin eğitim üzerindeki bir diğer etkisi, özellikle kız çocuklarının okullaşması ve üniversiteye erişimi sürecinde yaşanan sorunlarda görülmektedir. Gençler kız çocuklarının ilkokuldan itibaren eğitime ulaşmakta güçlük çektiğini, ancak özellikle üniversiteye gitmeleri önünde ailevi baskılar ve kültürel nedenlerden kaynaklı engeller olduğunu belirtmektedir. Kız çocuklarının ailesinden başka şehirde bir üniversiteye gitmesinin erkek çocuklarına nazaran daha zor olduğu dile getirilmektedir.

Akademik özgürlükler erozyona uğramış durumda

Eğitim başlığı altında gençlerin en çok dile getirdiği konulardan biri üniversite özerkliğidir. Üniversite özerkliğinin aşınması akademik liyakat prensiplerine ve yükselme süreçlerine zarar vermekte, hem akademik personelin hem de öğrencilerin eğitim faaliyetlerini baskı altına almaktadır. Üniversitelerde yaşanan rektör atama krizleri ve öğrencilerin sergiledikleri protestolar ardından yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle üniversite yönetimlerinin siyasi baskı altında olduğu görüşü yaygındır. Öğrenciler siyasi baskılar nedeniyle özgür ve yaratıcı akademik üretimin zorlaştığını, üniversitede ifade özgürlüğü ortamının oluşmasının engellendiğini düşünmektedir. Yine öğrenciler üniversitelerdeki gergin ortam nedeniyle güvensizlik hissi yaşadıklarını belirtmektedir. Kolluk gücünün kampüslerde ve kampüs çevrelerinde yoğun şekilde bulunması güvensizlik algısını beslemektedir. Üniversite yönetimine sorun ve taleplerin iletileceği kanalların yetersiz olduğu dile getirilmektedir. Mevcut sorunların birleşimi üniversiteyi işlevsellikten uzaklaştırmaktadır.

Akademide liyakat kaybı ve bütçe yetersizliği yaşanıyor

Üniversite kurumunun zayıflamasının bir diğer nedeni akademisyenlerin mesleki güvencesinin zayıflamasıdır. Güvencesiz çalışma ortamı eğitimin niteliğini düşürmekte, yurtdışına akademik göçü teşvik etmektedir. Üniversitelere ayrılan bütçenin yetersizliği de akademik üretkenliği baltalamakta ve iyi yetişmiş akademik personelin çalışmaları için yurtdışını tercih etmesine yol açmaktadır.

Akademik personelin ve akademik gelişime katkı sağlayabilecek yetişmiş insan kaynağının başka ülkelere yönelmesini pekiştiren bir diğer etken akademide liyakat ilkesinin gözardı edilmesidir. Akademik unvan ve kadroların liyakatlı biçimde dağıtılmaması yetkin işgücünün üniversiteyi tercih etmemesine, var olanların verimsizleşmesine ve yine beyin göçüne neden olmaktadır.

Deprem eğitimin kırılğan konumunu gözler önüne serdi

Deprem sonrası eğitim süreçleri hakkında verilen kararlar gençleri olumsuz etkilemiştir. Gençler örgün eğitime belirsiz bir süre ara verilip uzaktan eğitime geçilmesinin barınma, ulaşım, temel ihtiyaçlar ve sosyalleşme konularında mağduriyet yaratacağını dile getirirken, psiko-sosyal desteğin önemine vurgu yapmaktadır. Afet sonrası ilk fedakârlık yapılan faaliyetin eğitim olması, gençleri toplumsal anlamda en dezavantajlı gruptan bir haline getirmektedir.

Çözüm Önerileri

Rehberlik hizmetleri geliştirilip yaygınlaştırılmalı, müfredat çeşitliliği sağlanmalı

- Liseden itibaren öğrencilerin ilgi alanlarına ve uzmanlaşma potansiyeline göre yönelebileceği müfredat ve sistem çeşitliliği sağlanabilir. Öğrencilere, rehberlik öğretmenlerinin de içinde bulunduğu bir süreçle standart müfredatlar yerine kendilerini ifade edebilecekleri çeşitlendirilmiş, üniversitede olduğu gibi seçmeli derslerle kişiselleştirilmiş müfredata yönelme fırsatı verilmelidir. Yine öğrencilerin geleceklerini belirleme sürecinde ihtiyaç duydukları psiko-sosyal destek yaygınlaştırılabilir, ücretsiz şekilde erişebilmeleri sağlanabilir. Özel yetenekli ve özel gereksinimli çocuklar için okullar ve altyapı imkânları yaygınlaştırılabilir.

Devlet okullarının eğitim altyapısına daha fazla yatırım yapılmalı, özel okullar karşısında yaşanan eşitsizlikler giderilmeli

- Devlet okullarının eğitim materyalleri, bilişim teknolojileri, sağlık ve beslenme donanımı gibi eğitim altyapıları ve imkânları en az özel okullar düzeyine çıkarılabilir. Devlet okullarında kampüs ortamı sağlanabilir; laboratuvar, sanat ve spor imkânları ve uygulamalı eğitimler çoğalabilir. Bu amaçla daha fazla sosyal ve kültürel aktivite için gerekli altyapı desteği, yabancı dil eğitiminin kalitesinin artması ve sınıfların kontenjanlarının sınırlandırılması seçenekleri gençler tarafından çözüm önerileri arasında sayılmaktadır. Bununla birlikte, ekol olmuş devlet okullarının da kalitelerinin düşmesine izin verilmemelidir. Bu tip okullar siyasi atamalar ve kurum kültürü hilafına yapılan uygulamalarla son zamanlarda güç kaybetmektedir.
- Özel okullar üzerinde kamu eliyle ve öze okul temsilcilerinin de katılacağı yeni bir denetim ve gözetim mekanizması kurulabilir. Özellikle öğretmenlerin çalışma koşulları için bir düzenleme yapılması gerektiği gençler tarafından dile getirilmektedir. Özel okul kurmak için gerekli altyapı ve hizmet koşulları yeniden düzenlenebilir ve denetlenebilir.

Eğitime erişimdeki eşitsizlikler giderilmeli, ayrımcılığa son verilmeli, kız çocuklarının ve genç kadınların eğitime erişimi güvence altına alınmalı

- Kız çocuklarının okullaşması ve eğitime erişimleri devlet tarafından daha sıkı denetlenmeli ve desteklenmeli. Bunu sağlamak için özellikle kız çocuklarını eğitime erişimini güçleştiren çocuk yaşta evlilik ile kararlı bir mücadele gerekmektedir. Bu amaçla ülke genelinde sosyal hizmet ve denetim personeli görevlendirilebilir. Genç kadınların ve kız çocuklarının hukuki ve psikolojik desteğe ulaşabilmesi için yasal mevzuat güçlendirilebilir, bu amaçla kurumsal altyapı oluşturulabilir.
- İlköğretimde karşılaşılan dil bariyerini aşmak için çift dilli eğitim modelleri gözden geçirilebilir ve öğrenciler Türkçeyi eksiksiz öğrenene kadar çift dilli model sürdürülebilir. Orta ve üst kademeye geçiş sürecinde uygulanabilecek farklı çift dilli eğitim modelleri için Kanada, Güney Afrika, Birleşik Krallık, İspanya (Bask ve Katalonya) gibi ülkelerdeki uygulamalar incelenebilir.¹⁴

¹⁴ https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_Ciftdillilik-ve-Egitim.pdf

- Üniversite yurtlarındaki cinsiyet temelli ayrımcılığa son verilmeli. Öğrencilerin yurda fiziksel erişim, giriş-çıkış saatleri ve bunlarla ilişkili ortaya çıkan cinsiyet temelli ayrımcılığı ortadan kaldırmaya da katkı sağlamak için yurtlar olabildiğince üniversite kampüslerinin içine yapılabilir. Yurtlar belirli bir ahlak anlayışının dayatıldığı mekânlar olarak işletilmek yerine vatandaşların anayasal haklarını ihlal etmeyecek şekilde düzenlenmelidir.
- Ataerkil kültürel normların eğitim üzerindeki etkisi sınırlandırılmalıdır. Bu amaçla toplumsal cinsiyet eğitimi ile cinsel yaşam ve sağlık eğitimleri de üniversite müfredatının temel unsurlarından biri haline getirilebilir.
- Tüm okullarda görme engelliler için en yakın toplu taşıma durağından sınıf kapılarına kadar görme engelli yolları yapılmalıdır. Görme engellilerin kütüphanelere erişiminin temin edilebilmesi için yasaların gerektirdiği üzere basılı eserlerin elektronik formatlarının öğrencilerin yararlanabileceği kütüphanelerde bulundurulmasını sağlayacak denetim ve yaptırımları uygulanmalı.

Eğitim sistemi günlük siyasetin etkisinden arındırılmalı, uzun vadeli planlamalarla istikrar kavuşturulmalı

- Her düzeydeki eğitim politikaları belirlenirken uzun-orta ve kısa vadeli amaçlar anahatlarıyla ortaya konmalı ve bu süreç tüm siyasi partiler ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla şeffaf ve kamusal tartışmaya açık şekilde ilerlemelidir. Böylece, değişen her siyasi süreçte yenilenen bir eğitim politikasından ziyade üzerinde uzlaşılmış tutarlı bir politikaya sahip olunabilir. Amaçların somut şekilde ortaya konması, atılacak adımların da açıklanan amaçlar ile uyumlu olup olmadığını gösterecek ve karar alıcıların, uygulayıcıların performansını ölçmeye yardımcı olacaktır.
- Plansız şekilde açılan üniversiteler hem kamu kaynaklarının heba olmasına hem de eğitim kalitesinin dramatik şekilde düşmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla, yeni üniversite, fakülte ve bölüm açılırken bunların önceki maddede belirtilen eğitim stratejisine uygun olmasının sağlanması ve olabildiğince siyasi/popülist yaklaşımlardan uzak durulması gerekir. Eğitim politikalarının belirlenmesi ve gerekli hallerde değiştirilmesi süreçleri hem kamunun hem sivil toplum paydaşlarının katılacağı bir ulusal komisyonun yetkisine devredilirse siyasetin etkisi asgari düzeye indirilebilir.
- Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının azaltılmasının yolu kontenjanları azaltmak olduğu kadar aynı zamanda akademik niteliği yüksek öğretim üyesi sayısını da arttırmaktan geçmektedir. Bunun için, nitelikli akademisyen yetiştiren ve bu işi ülkenin başarılı üniversiteleriyle işbirliği içinde yürüten ÖYP (Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı) gibi projelere geri dönülebilir. Yüksek Lisans ve Doktora süreçlerinde, akademisyenlerin kendilerini geliştirmelerine mâni olacak idari işlemlerle boğulmaması oldukça önemlidir.
- Gençler eğitimcilerin yaşam boyu gelişimi ve liyakatin korunması için güncel bilimsel literatürün takibinin temin edilmesini, bunun için de alan yeterliliklerinin belirli aralıklarla sınanmasını önermektedir. Son yıllarda, doçentlik sınavındaki mülakat uygulamasının kaldırılması oldukça olumsuz bir sonuç doğurmuştur. Bu tip aşamalar, akademisyenlerin literatür bilgisini canlı tutmaktadır. Bununla birlikte, akademisyenlerin sosyalleşmeleri, diğer üniversite akademisyenleriyle işbirliği içinde olmaları oldukça önemlidir. Bu açıdan, yurtiçi ve yurtdışı değişim programlarının desteklenmesi ve maddi kaynakların olabildiğince erişime açık olması gereklidir. Uluslararası eğitmen ve öğrenci hareketliliği

kültürel etkileşimi ve bilimsel bilgi alışverişini güçlendirecektir. Eğitimin dar ve bölgesel bir vizyona hapsolmaktan kurtulup evrensel bir yaklaşıma kavuşmasına yardımcı olacaktır.

Eğitimin iş edindirme ve sosyo-kültürel gelişim kapasitesini güçlendirecek önlemler alınmalı, iş yaşamıyla bağı kuvvetlendirilmeli

- Üniversite süresince öğrencilerin staj yapabilmesi için gerekli özel sektör teşvikleri ve yasal düzenlemeler oluşturulabilir. Böylece, öğrencilerin mezun olmadan önce iş tecrübesine sahip olmaları ve profesyonel ağlarla ilişkisi temin edilebilir.
- Üniversite öncesi ve üniversite eğitiminde eğitimin pratikle ilişkisi kuvvetlendirilmeli, laboratuvar ve uygulama birimleri yaygınlaştırılmalı, öğrencinin ekonomik ve bilimsel etkinlikle bağı kurulmalı. Üniversitelerin kültürel ve sportif faaliyetler için bütçe ayırmaları, kampüsleri bir sosyalleşme zemini olarak görmeleri ve öğrencileri ekonomik sıkıntılardan ötürü sosyalleşmekten alıkoyan bariyerleri ortadan kaldırmaları gerekmektedir. Üniversiteler birer dersane gibi görülmemeli, üniversite eğitiminin ve akademik gelişimin bütünselliği kavranmalıdır.
- Yabancı dil eğitiminin kalitesi önemli bir sorundur ve artırılmalıdır. Yabancı dil öğretiminin eğitim sisteminin önemli parçalarından biri haline getirilmesi, küçük yaştan itibaren daha yoğun eğitim verilmesi önerileri gençler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Üniversitelerin, Türkçe eğitim verseler dahi, bazı seçmeli dersleri yabancı bir dilde sunmaları sağlanabilir. Yabancı dil eğitimi ülkemizin zayıf olduğu başlıklardan biridir. Bu alandaki eksiklik hem uluslararası rekabet gücümüzü kısıtlamakta hem de güncel ekonomik ve bilimsel gelişmeleri takip edebilmeyi güçleştirmektedir. Yabancı dil eğitimi aynı zamanda vatandaşların ülke sorunlarıyla ilgilenirken evrensel ve karşılaştırmalı bir vizyon edinmelerini kolaylaştıracaktır.
- Üniversitelerin ortak müfredatında yer alan YÖK derslerinin yerine daha nitelikli ortak giriş dersleri müfredata alınabilir. Öğrencilerin ve çağın ihtiyaçlarına yanıt vermekten uzaklaşan, her bölüm için zorunlu olan ortak YÖK derslerinin yerine “Bilime Giriş”, “Cumhuriyet Tarihi” gibi dersler müfredata eklenebilir. Bu anlamda Boğaziçi Üniversitesi’nin tüm bölümler için YÖK derslerinin yerine hayata geçirdiği başarılı uygulamalar incelenebilir.
- Kütüphanelerin yetersizliği gençler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Kütüphane sayıları artmalı, üniversite kütüphanelerinin kapasitesi geliştirilmelidir. Üniversiteler, canlı ve kendisini sürekli yenileyen yapılara dönüşmelidir. Öğrencilerin bilgisayar, internet, tablet gibi teknolojik altyapıya erişimi kolaylaştırılmalıdır. Pandemi sürecinde daha net biçimde gözlemleme fırsatı bulduğumuz teknolojik altyapı eksikliği eğitimin güncel ihtiyaçlara yanıt verebilme kapasitesini sakatlamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin gerekli donanıma ulaşmaları birer temel ihtiyaç olarak değerlendirilebilir.
- Üniversiteye yığılmayı azaltmak için meslek eğitim yaygınlaştırılabilir ve cazip hale getirilebilir. Diploma enflasyonu nedeniyle ülkemizde ara eleman eksikliği yaşanmaktadır.¹⁵ Üniversite öncesi veya üniversite düzeyinde iki yıllık meslek eğitiminin cazip hale gelebilmesi için istihdam piyasasında koşullar iyileştirilmeli, girişimci gençler teşvik edilmeli, yeni iş fikirleri için akademik ve sektörel destek almaları sağlanmalı.

¹⁵ https://www.atonet.org.tr/IcerikDetay/23573_aranan-ara-eleman-bulunamiyor

- Eğitim müfredatı küresel bilgi birikimi ve bilimsel gelişmelerle buluşturulacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Özellikle üniversitelerin seçmeli ders açarken, trendleri takip etmesi ve belirli konularda uzmanlaşmış kişileri ders vermeye davet ederken daha az bürokrasiyle uğraşması gerekir.

Üniversite özerkliği tesis edilmeli, akademik özgürlük güvence altına alınmalı, üniversite bütçeleri arttırılmalı

- Akademik özgürlükleri ve üniversite özerkliğini tesis etmek için YÖK'ün mevcut yapısı yerine daha çok koordinasyon ve kalibrasyon gibi alanlarda etkin bir düzenleyici mekanizmaya ihtiyaç vardır. Son yıllarda üniversitelerde gözlemlenen siyasileşme ve keyfi karar alma süreçlerine karşı özerk bir yönetim ve koordinasyon mekanizmasının gerekliliğini ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan, köklü bir üniversite reformu yapmak atılacak ilk adımdır. YÖK'ün kapatılmasıyla maalesef çözülebilecek bir sorun yoktur. Soruna daha esaslı bir çözüm bulmak, radikal tedbirler almak, gerekirse bazı üniversiteleri vasi üniversiteler ile birleştirmek gerekir. Bu adımların ardından YÖK'ün yetkileri üniversitelere ve üniversitelerin oluşturacağı özerk bir koordinasyon kuruluna devredilebilir. Üniversite özerkliğinin evrensel normları hakkında Dünya Üniversiteler Birliği'nin (WUS) Lima Bildirgesi ile Uluslararası Üniversite Öğretim Üyeleri Birliği (IAUPL) Sienne Bildirgesi gibi metinler birer çerçeve olarak kabul edilebilir, ulusal mevzuat bunlara göre güncellenebilir.
- Üniversite yönetimleri, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bu durum cumhurbaşkanlığı sistemi ile birlikte üniversite özerkliği iyice zedeleyen bir hâl almıştır. Zira cumhurbaşkanının aynı zamanda bir partinin genel başkanı olması, rektörlerin ve onların atadığı kişilerin aslında siyasi bir partinin genel başkanı tarafından atandığı anlamına gelmektedir. Bunun önlenmesi için yöneticiler, daha önce olduğu gibi üniversite içinde yapılacak seçimlerle belirlenebilir. Burada kamu otoritesinin rolü, kimin yönetici olacağını belirlemek değil, yönetici olacak kişilerin asgari kriterlerini tespit etmek olabilir. Türkiye'deki üniversite rektörlerinin yaklaşık %35'inin hiçbir uluslararası yayını bulunmamakta, yine bir o kadarının ise hiç uluslararası atfı bulunmamaktadır¹⁶. Bu durum, nitelsiz ancak partizan kişilerin üniversiteleri yönetmesiyle sonuçlanmaktadır.
- Öğrencilerin üniversite bileşeni olarak karar süreçlerine katılmalarını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmalıdır. Gerek öğrenci kulüpleri gerekse öğrenci konseyleri karar alma süreçlerinde aktif olmalı ve yönetim ile öğrenciler arasında şeffaf bir süreç işletilmelidir. Bu rol yasal bir garantiye alınmalıdır.
- Uluslararası Akademik Özgürlükler Endeksi'ne (AFI) göre Türkiye akademik özgürlükler bakımından en alt gruptaki ülkeler arasındadır.¹⁷ Bu nedenle ifade hürriyetini ve akademik özgürlüğü temin edecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. İş güvenliği akademisyenler için çok önemlidir. Özellikle vakıf üniversitelerinde, iş sözleşmesi rahatlıkla sonlandırılmakta ve işe geri dönüş ancak mahkeme kararıyla olabilmektedir. Bu süreç ise mevcut yargı koşullarında 1 yıl sürmekte, akademisyenler için karşılanması zor bir maliyet oluşturmaktadır.

¹⁶ <https://www.indyturk.com/node/101651/haber/prof-dr-karadağ-türkiye'de-rektör-olmak-için-akademik-niteliğe-bakılmıyor>

¹⁷ https://www.gppi.net/media/KinzelbachEtAl_2020_Free_Universities.pdf

- Merkezi bütçeden Milli Eğitim Bakanlığı'na ayrılan pay son yıllarda azalmaktadır.¹⁸ Üniversitelerdeki altyapı eksiklikleri ile öğrenci girişim ve projelerinin desteklenmemesi gençler tarafından dile getirilmektedir. Üniversite eğitiminin kalitesinin artırılması için üniversite bütçeleri artırılması gerekir. Ayrıca proje bütçelerinin dağıtımında liyakat ilkesinin gözetilmesi, projelerin, değerlendirme süreçlerinin ve çıktılarının şeffaf bir şekilde ilan edilmesi önemlidir.

---

¹⁸ <https://www.birgun.net/haber/butcede-egitimin-payi-giderek-eriyor-406766>

Siyasi Partiler için Politika Önerileri

- Liseden itibaren öğrencilerin ilgi alanlarına ve uzmanlaşma potansiyeline göre yönelebileceği müfredat ve sistem çeşitliliği sağlanabilir. Üniversitede olduğu gibi seçmeli derslerle kişiselleştirilmiş müfredata yönelme fırsatı verilmelidir.
- Özel yetenekli ve özel gereksinimli çocuklar için okullar ve altyapı imkânları yaygınlaştırılabilir.
- Öğrencilerin geleceklerini belirleme sürecinde ihtiyaç duydukları psiko-sosyal destek yaygınlaştırılabilir, ücretsiz şekilde erişebilmeleri sağlanabilir.
- Devlet okullarında kampüs ortamı sağlanabilir; laboratuvar, sanat ve spor imkânları ve uygulamalı eğitimler çoğalabilir. Daha fazla sosyal ve kültürel aktivite için gerekli altyapı desteği, yabancı dil eğitiminin kalitesinin artması ve sınıfların kontenjanlarının sınırlandırılmasına ihtiyaç vardır.
- Özel okullarda öğretmenlerin çalışma koşulları için düzenleme yapılmalıdır. Özel okul kurmak için gerekli altyapı ve hizmet koşulları yeniden düzenlenebilir.
- Kız çocuklarını eğitime erişimini güçleştiren çocuk yaşta evlilik ile kararlı bir mücadele gerekmektedir. Bu amaçla ülke genelinde sosyal hizmet ve denetim personeli görevlendirilebilir. Hukuki ve psikolojik destek için yasal mevzuat güçlendirilebilir, bu amaçla kurumsal altyapı oluşturulabilir.
- İlköğretimde karşılaşılan dil bariyerini aşmak için çift dilli eğitim modelleri gözden geçirilebilir ve öğrenciler Türkçeyi eksiksiz öğrenene kadar çift dilli model sürdürülebilir.
- Öğrencilerin yurda fiziksel erişim, giriş-çıkış saatleri ve bunlarla ilişkili ortaya çıkan cinsiyet temelli ayrımcılığı ortadan kaldırmaya katkı sağlamak için yurtlar olabildiğince üniversite kampüslerinin içine yapılabilir.
- Toplumsal cinsiyet eğitimi ile cinsel sağlık ve yaşam eğitimleri üniversite müfredatına eklenebilir.
- Her düzeydeki eğitim politikaları belirlenirken uzun-orta ve kısa vadeli amaçlar anahatlarıyla ortaya konmalı ve bu süreç tüm siyasi partiler ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla şeffaf ve kamusal tartışmaya açık şekilde ilerlemelidir.
- Eğitim politikalarının belirlenmesi ve gerekli hallerde değiştirilmesi süreçleri hem kamunun hem sivil toplum paydaşlarının katılacağı bir ulusal komisyonun yetkisine devredilirse siyasetin etkisi asgari düzeye indirilebilir.
- Nitelikli akademisyen yetiştiren ve bu işi ülkenin başarılı üniversiteleriyle işbirliği içinde yürüten ÖYP (Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı) gibi projelere geri dönülebilir.
- Doçentlik sınavındaki mülakat uygulamasına geri dönülmelidir. Uluslararası eğitmen ve öğrenci hareketliliği için yurtiçi ve yurtdışı değişim programlarının desteklenmesi ve maddi kaynakların olabildiğince erişime açık olması gereklidir.
- Üniversite süresince öğrencilerin staj yapabilmesi için gerekli özel sektör teşvikleri ve yasal düzenlemeler oluşturulabilir.
- Üniversite öncesi ve üniversite eğitiminde eğitimin pratikle ilişkisi kuvvetlendirilmeli, laboratuvar ve uygulama birimleri yaygınlaştırılmalı, öğrencinin ekonomik ve bilimsel etkinlikle bağı kurulmalı.
- Üniversitelerin kültürel ve sportif faaliyetler için bütçe ayrımları, kampüsleri bir sosyalleşme zemini olarak görmeleri gerekmektedir.

- Yabancı dil öğretiminin eğitim sisteminin önemli parçalarından biri haline getirilmesi, küçük yaştan itibaren daha yoğun eğitim verilmesi gerekmektedir. Üniversitelerin, Türkçe eğitim verseler dahi, bazı seçmeli dersleri yabancı bir dilde sunmaları sağlanabilir.
- Üniversitelerin ortak müfredatında yer alan ve işlevini kaybeden YÖK derslerinin yerine “Bilime Giriş”, “Cumhuriyet Tarihi” gibi dersler müfredata eklenebilir.
- Kütüphane sayıları artmalı, üniversite kütüphanelerinin kapasitesi geliştirilmelidir. Öğrencilerin bilgisayar, internet, tablet gibi teknolojik altyapıya erişimi kolaylaştırılmalıdır.
- Üniversiteye yığılmayı azaltmak için meslek eğitim yaygınlaştırılabilir ve cazip hale getirilebilir. Meslek eğitiminin cazip hale gelebilmesi için istihdam piyasasında koşullar iyileştirilmeli, girişimci gençler teşvik edilmeli, yeni iş fikirleri için akademik ve sektörel destek almaları sağlanmalı.
- Akademik özgürlükleri ve üniversite özerkliğini tesis etmek için YÖK’ün mevcut yapısı yerine daha çok koordinasyon ve kalibrasyon gibi alanlarda etkin bir düzenleyici mekanizmaya ihtiyaç vardır. Gerekli adımların ardından YÖK’ün yetkileri üniversitelere ve üniversitelerin oluşturacağı özerk bir koordinasyon kuruluna devredilebilir.
- Üniversite yöneticileri daha önce olduğu gibi üniversite içinde yapılacak seçimlerle belirlenebilir.
- Gerek öğrenci kulüpleri gerekse öğrenci konseyleri karar alma süreçlerinde aktif olmalı ve yönetim ile öğrenciler arasında şeffaf bir süreç işletilmelidir.
- İfade hürriyetini ve akademik özgürlüğü temin edecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Özel üniversitelerdeki akademisyenler için iş güvenliğini sağlayacak yasal altyapı oluşturulmalıdır.
- Üniversite eğitiminin kalitesinin artırılması için üniversite bütçeleri artırılması gerekir.
- Okullarda görme engelliler için fiziki altyapı ülke genelinde yaygınlaştırılmalı, elektronik kaynaklara erişim yasaların gerektirdiği biçimde temin edilmelidir.

Yukarıdaki öneriler “Gençliğin Yüzleri” kapsamında; gençler için, gençler öncülüğünde gerçekleştirilen bir kamusal tartışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. 8 şehirden 693 gencin katılımıyla gerçekleştirilen bu kamusal tartışma sonucunda çıkan çözüm önerileri; gençlerin siyasi partilerden beklentilerini göstermekte ve gençlerin eşit yurttaşlar olarak karar alma süreçlerinde yer alma istekliliklerini de ortaya koymaktadır.

“Gençliğin Yüzleri” olarak siyasi partilerden talebimiz; gençler tarafından, gençlerin sorunlarına çözüm üretmek için yürütülen bu kamusal tartışmaya dahil olmaları ve bu tartışmanın büyümesine ve derinleşmesine katkıda bulunmalarıdır. Gençlerin sorunlarına çözüm bulmak isteyen siyasi partiler, çözümlerin arandığı kamusal tartışmaları gençlerle birlikte tasarlamalı ve tüm gençlerin bu kamusal alana güven içinde katılmasını sağlayacak bir şeffaflık içerisinde yürütmeleridir.

Gençliğin Yüzleri Politika Önerisi 3: Gençlerin Temel İhtiyaçlara Erişimi

Giriş

Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arası gençlerin sesini topluma ve karar alıcılara duyurmak üzere gençlerin ortak akıl ile kurguladığı bir çözüm üretme çalışmasıdır. Bu çalışma ile 2023 genel seçimlerinde genç seçmenlerin sorunlarının ve taleplerinin, siyasi partiler tarafından görünür olması ve parti politikalarına girmesi hedeflenmektedir. 2023 genel seçimlerinde ilk kez oy kullanması beklenen genç seçmen sayısı yaklaşık 7 milyon, Y ve Z kuşağı olarak adlandırılan 40 yaş altı genç seçmenlerin toplam büyüklüğü 32 milyondur. Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arasındaki genç seçmenlerin bu potansiyelini hedeflemektedir. Gençliğin Yüzleri Projesi kapsamında 8 şehirde düzenlenen forumlarda gençlerin başlıklarını kendilerinin belirlediği, 693 gencin katıldığı, 153 tartışma oturumu gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda tüm katılımcılara açık olarak yürütülen tartışmalar anonim olarak ana hatlarıyla raporlanmış, elde edilen veriler belirlenen sorun başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sorunlardan en fazla öne çıkan 4 tanesi tespit edilmiş ve her biri için bir politika önerisi raporu hazırlanmıştır. Öncelikli sorunların tespiti ve çözüme ilişkin beklenti ve ihtiyaçların dile getirilmesi için gerçekleştirilen tartışmalardan yola çıkılarak hazırlanan bu politika önerisi raporu, gençliğin gündemini siyasi partilerin, milletvekili adaylarının ve genel olarak karar alıcıların gündemiyle buluşturma amacı taşımaktadır.

Tartışmaların analizi ve sınıflandırılmasıyla elde edilen forum verileri güncel yasal durum, uygulamalar, istatistikler ve araştırmalar ışığında ele alınmış; tartışmalarda öne çıkan sorunların seçilme nedenleri ve dayanakları, ulusal ve uluslararası ölçekte açık kaynak verilerle desteklenmiştir. Yine bu bağlamda karar alıcılar tarafından uygulanabilir çözüm önerileri oluşturulurken hem ulusal hem de uluslararası mevzuat ve örneklerden yararlanılmaya çalışılmıştır. Politika raporunda sunulan çözüm önerileri, sorun bulgularıyla bire bir karşılıklılık esasıyla oluşturulmamıştır. Bunun yerine birden fazla sorunu, sorunların dile getirildiği kapsamı da aşacak şekilde aynı anda hedef alan öneriler biçiminde düzenlenmiştir.

Forumlarda öne çıkan 4 sorun başlığından biri “Temel İhtiyaçlar” olmuştur.

Yönetici Özeti

- **Türkiye yoksullaşırken gençler temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hâle geldi:** Türkiye’de 2018 yılından beri hissedilir biçimde bir yoksullaşma ve alım gücü düşüşü yaşanmaktadır. İçinde harçlık veya burs ile yaşamını sürdüren öğrencilerin de bulunduğu sabit gelirlili vatandaşlar enflasyon ve hayat pahalılığından en çok etkilenen kesim oldu. Alım gücündeki düşüş ekonomik olarak ailesine bağımlı veya çalışma hayatının başında olduğu için görece düşük ücretlere çalışan gençler tarafından daha yoğun hissedildi.
- **Barınma talebi artarken barınma koşulları kötüleşti:** Uluslararası etkenler nedeniyle artan barınma talebi hem ev fiyatlarının hem de kiralara artmasına sebep oldu. Fiyatların artması nedeniyle öğrencilerin yurt talebi arttı. KYK’nın yurt talebini karşılamak için yaptığı kapasite artırımı yurt koşullarına da olumsuz yansıdı.
- **Yoksullaşma beslenmede de kendini gösterdi:** Barınma için yurtlara, sosyalleşmek için ise kampüslere gösterilen ilgi beslenme sorununu da gündeme getirdi. Gençlerin yoksullaşmayla birlikte beslenme ihtiyaçları için yurt ve üniversite yemekhanelerini daha fazla tercih etmeye başladı. Ancak ekonomik kötüleşme yemekhanelerde sunulan gıda kalitesine de yansıdı.
- **Sağlık hizmetine erişim güçleşti:** Kamu hastanelerinde yığılmalar ve sağlık hizmetinin kalitesinde ciddi bir düşüş gözlemlendi. Muayene süreleri kısılırken, randevu tarihlerini bekleme süresi uzamaya başladı.
- **Yoksullaşma, cinsiyet eşitsizliğine de yansıdı:** Genç kadınların sağlık ve zorunlu hijyen masrafları genel yoksullaşma eğilimiyle birlikte arttı. LGBTİ+’lar açısından ekonomik kötüleşme, maruz kalınan cinsiyet eşitsizliğinin daha şiddetli hissedilmesine yol açtı.
- **Artan ulaşım maliyetleri yaşamı zorlaştırıyor:** Hem şehir içi hem de şehirlerarası ulaşım giderlerindeki artış, gençler açısından yaşamsal bir sorun teşkil ediyor. Şehirlerarası ulaşım maliyetlerinin artışı şehir dışında okuyan öğrencilerin ailelerini ziyaret etmelerini bile zorlaştırdı.
- **Barınma gençler için en büyük sorunlardan biri:** Konut kiralardaki fahiş artışların yanı sıra gençler özellikle KYK yurtlarında barınma, beslenme, hijyen ve çalışma koşullarının yetersizliğinden şikayet ediyor. Bazı yurt odalarında 6-8 öğrencinin birlikte kaldığı, internet altyapısının kalitesiz olduğu, hatta birçok yurttan internete erişimin olanaksız olduğu dile getiriliyor. Devlet yurdunda kalamayan, konut kiralayacak imkânı da olmayan bazı öğrenciler mecburi olarak tarikat ve cemaatlerin kontrolünde olan vakıf ve dernek yurtlarına yöneliyor.
- **Kiradan sonra en büyük gider kalemi ısınma:** Doğalgaz fiyatlarındaki artış ısınmayı güçleştiriyor.
- **Beslenme maliyetleri artıyor, kaliteli gıdaya erişim güçleşiyor:** Öğrenciler pahalılık nedeniyle yeterli besine, besleyici ve sağlıklı gıdalara ulaşmakta güçlük çekiyor.
- **Gençler sağlık hizmetlerine erişemiyor:** Azalan hekim sayısı ve artan hasta talebiyle birlikte bazı branşlarda randevu bulmak aylar sürebiliyor. Randevu sorununa çözüm olarak Merkezi Hekim Randevu Sistemi’ndeki randevu aralığının beş dakikaya indirilmesi de sağlık hizmetinin kalitesini olumsuz etkiliyor.
- **Teknolojik ürünlere erişim ve altyapı eksikliği gençlerin geleceğini olumsuz etkiliyor:** Alım gücü düşüşü nedeniyle en fazla sıkıntı, bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi teknolojik ürünlere erişimde yaşanıyor. Dijital ve elektronik müzik aletlerinde de benzer bir durum söz konusu. Altyapı ve donanım pahalılığı nedeniyle ekonomik girişimde bulunmak isteyen gençler de güçlük yaşıyor, inovasyon kapasitesi verimli kullanılamıyor.

- **Şehir içi ulaşımda genç indirimini sağlanabilir:** Şehir içi ulaşımda öğrenci olsun olmasın belli bir yaş sınırı altında gençlere indirimli ulaşım imkânları sağlanabilir. Öğrenci indiriminin genç indirimini olarak revize edilmesi yoksullaşma karşısında gençlere nefes aldırarak bir uygulama olabilir.
- **Üniversite öğrencilerinin ulaşım maliyetleri azaltılmalı:** Üniversite birimleri arasında öğrencilere özel ücretsiz toplu taşıma araçları yaygınlaştırılabilir. Üniversite kampüsleri ile barınma ve sosyalleşme alanları bütünlük içinde planlanmalı ve inşa edilmeli.
- **Toplu taşıma daha erişilebilir kılınmalı:** Belli başlı ana güzergâhlardaki toplu taşıma araçlarının çalışma süreleri daha geç saatlere kadar devam ettirilebilir, böylece gençlerin ulaşım için özel araçlara bağımlılığı ve ulaşım giderleri azaltılabilir.
- **Şehirlerarası seyahat için öğrencilere yönelik vergi indirimi:** Ulaştırma Bakanlığı, gençlerin şehirlerarası seyahatini kolaylaştırmak için karayolu ve havayolu yolcu taşımacılığı firmalarına özel bir vergi indirimi sağlayabilir.
- **Barınma koşullarını iyileştirecek önlemler bütünsel olarak ele alınmalı:** Devlet yurtlarının sayısı artmalı, kapasiteleri ve barınma koşulları iyileştirilmeli. Üniversite çevrelerinde mülkiyeti kamuya ait olacak şekilde öğrencilere yönelik toplu konut alanları öğrencilere sunulabilir. Emlak piyasasındaki artışların vergilendirme yoluyla belli ölçüde kontrol altına alınması da barınma sorununun çözümüne katkı sunacaktır. Öğrenci burs ve kredilerine, konut kiralayan öğrencilere özel olarak şehre göre belirlenecek oranlarda kira yardımı eklenebilir.
- **Beslenme gençlerin en yaşamsal sorunlarından biri:** Beslenme yetersizlikleri gençlerin fizyolojik ve psikolojik gelişimleri ile iyi olma hallerine olumsuz etki etmektedir. Yurt ve üniversitelerdeki yemekhanelerin iyileştirilmesi ve denetiminin yanı sıra gençlerin beslenme eksiklerini giderecek burs ve kredi miktarları, hükümet tarafından alım gücü düşüşünü önleyecek şekilde yeniden düzenlenmeli.
- **Gençler için özelleşmiş sağlık hizmetleri:** Öğrenciler için üniversite bünyesinde sunulan tıbbi hizmetler geliştirilip yaygınlaştırılabilir. Medikososyal merkezlerinin kapasitesi artırılabilir, hizmet alanları çeşitlendirilebilir. Gençlere psiko-sosyal destek sağlayan birimlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- **Yoksullaşmanın cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmesi engellenmeli:** Hijyenik ped gibi kişisel hijyen ve temel sağlık ürünlerine ulaşımı kolaylaştıracak önlemler alınmalı, ihtiyacı olan gençler için ücretsiz temin edilmeli. HPV aşısının ücretsiz ve yaygın şekilde yapılabilmesi için gerekli mevzuat düzenlemesi yapılmalı.
- **Teknolojiye erişim bir temel ihtiyaç olarak değerlendirilmeli:** Teknolojik ürünlerde vergiler düşürülmeli. İnternet altyapısı yaygınlaştırılmalı ve güçlendirilmeli. Daha ucuz ve kaliteli internet sağlanmalı. Teknoloji alanına yatırım yapan genç girişimcilerin vergi yükü azaltılmalı.
- Öğrenci kartları standartlaşmalı, ülke genelinde aynı işlevlere sahip olmalı. Sınav harçları düşürülmeli. Yarı-zamanlı iş olanakları yaygınlaştırılmalı.

Gençlerin Temel İhtiyaçlarını Karşılama Güçleşiyor

Türkiye’de 2018 yılından beri hissedilir biçimde bir yoksullaşma ve alım gücü düşüşü yaşanmaktadır. Yoksullaşmaya paralel olarak kamu kurumlarının özerkliklerinin zayıflaması, bürokratik kapasitenin daralması ve ekonomi yönetiminin öngörülebilirliğinin azalması tüm ekonomik göstergeleri kötüleştirdi. Türk lirası, yabancı para birimleri karşısında hızlı bir şekilde değer kaybetti. 2018 senesinin Haziran ayında 3.8 TL’ye karşılık gelen 1 ABD Doları, 2023 senesinin Mart ayında 19 TL’ye yükseldi. Bu artış, enflasyonu tetikledi ve fiyatlar hızlı bir şekilde artmaya başladı. İçinde harçlık veya burs ile yaşamını sürdüren öğrencilerin de bulunduğu sabit gelirli vatandaşlar ise enflasyon ve hayat pahalılığından en çok etkilenen kesim oldu. Zira fiyatlardaki artış sadece onların sosyalleşme davranışlarını etkilemedi, aynı zamanda temel ihtiyaçlarını karşılarken bile zorlanmalarına sebep oldu.

Ekonomideki bozulma pandemi sonrası dünya çapında yaşanan enflasyon artışı ile birleşince, yakıt fiyatlarının artmasına, dolayısıyla ulaşım maliyetlerinin de trajik şekilde yükselmesine sebep oldu. Bu durum genel olarak mal ve hizmet fiyatlarını etkilerken, toplu taşıma ve seyahat giderlerinin de hızlı şekilde yukarıya tırmanması sonucunu doğurdu. Maalesef Türkiye, petrol fiyatlarındaki artışı, dolar kurunun yükselişiyle birlikte yaklaşık 5 kat daha derinden hissetti. Alım gücündeki düşüş ekonomik olarak ailesine bağımlı veya çalışma hayatının başında olduğu için görece düşük ücretlere çalışan gençler tarafından daha yoğun hissedildi. 20-30 yaş aralığındaki gençlerin yarıdan fazlası ailesine bağımlı durumda yaşamakta.¹⁹ Dolayısıyla gençler ekonomik kötüleşmeye karşı daha kırılgan bir konumda.

Ülkedeki ekonomi performansındaki değişim siyasi sistemdeki değişimle paralel bir seyir izledi. Türkiye’ye yabancı sermaye akışının gerilemesiyle oluşan sermaye açığını kapatmak için turizmin yanı sıra ülkedeki konut piyasası da uluslararasılaştırıldı. Belirlenen alt limitin üzerindeki tutarlara ev alan yabancı uyruklu kişilere ve ailelerine vatandaşlık ve Türk pasaportu verilmesi; kira kontratı olan yabancıların oturma izni elde etmesi; Suriye, Ukrayna, Rusya gibi ülkelerdeki güvenlik koşullarının Türkiye’yi sığınmacı ve göçmenler açısından çekici hale getirmesi; sınır denetimlerinin yeteri kadar sıkı tutulmaması ve birçok ülkeyle imzalanan vize serbestisi anlaşmaları gibi faktörler sebebiyle artan barınma talebi, hem ev fiyatlarının hem de kiralıkların artmasına sebep oldu. Pandeminin hemen ardından baş gösteren barınma krizi, elbette en çok yüz yüze eğitim için üniversite okudukları şehirlere gitmesi gereken öğrencileri etkiledi. Kiralık ev arzının azalması ve fiyatların artması nedeniyle öğrencilerin yurt talebi arttı. Ev bulabilenler ise ağırlaşan ısınma ve sabit gider maliyetlerini karşılamakta zorlandıkları için bir süre sonra yine yurtlara yöneldiler. Bu sorunu çözmek için Kredi Yurtlar Kurumu tarafından yurt sayılarının ve kapasitelerinin artırılması yoluna gidildi. Neticede artan talebi karşılayabilmek amacıyla yapılan düzenlemeler yurttaki barınma koşullarını da kötüleştirdi. Yurt odası başına düşen öğrenci sayısı arttı.

Barınma için yurtlara, sosyalleşmek için ise kampüslere gösterilen ilgi beslenme sorununu da gündeme getirdi. Gençlerin yoksullaşmayla birlikte beslenme ihtiyaçları için yurt ve üniversite yemekhanelerini daha fazla tercih etmeye başladı. Ancak ekonomik kötüleşme yemekhanelerde sunulan gıda kalitesine de yansdı. Üniversite öğrencileri sosyal medya hesaplarından üniversite yemekhanelerinde verilen günlük menülerin fotoğraflarını

¹⁹ <https://sodev.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/SODEV-Genclik-Arastirmasi-Raporu-19.05.2021.pdf>

paylaşarak kötüleşmeye dikkat çekmeye çalıştı. Artan maliyetler ve yükselen talep yemeklerin kalitesini ve miktarını düşürdü. Okul ve yurtlarda dışarıya oranla uygun fiyatlara temin edilen yemekle hayatını sürdürmeye çalışan öğrenciler için yetersiz ve niteliksiz beslenme sorunu ortaya çıktı.

Ülke ekonomik koşulları ulaşım, barınma, sosyalleşme, beslenme gibi ihtiyaç alanlarının yanı sıra gençlerin sağlık hizmetlerine erişimini de olumsuz etkiledi. Sıkça doktor göçü diye adlandırılan, daha iyi yaşam ve çalışma koşulları için ülkeyi terk eden nitelikli insan göçünün de etkisiyle kamu sağlık sistemi ağırlaştı. Kamu hastanelerinde yığılmalar ve sağlık hizmetinin kalitesinde ciddi bir düşüş gözlemlendi. Örneğin, muayene süreleri kısılırken, randevu tarihlerini bekleme süresi uzamaya başladı. Bu değişim nitelikli sağlık hizmeti almak isteyen kişileri sağlık ihtiyaçları için özel hastanelere yönlendirirken, özel hastanelerde sunulan hizmetler maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle gençler açısından erişilebilir olmaktan çıktı.

Pandemi deneyimiyle birlikte, hem eğitim hem istihdama katılım açısından teknolojik okuryazarlık ile teknolojik altyapı ve donanıma erişimin temel ihtiyaçlar içerisinde değerlendirilmesinin bir gereklilik olduğu anlaşıldı. Kahramanmaraş depremi ise iletişim araçlarına ve altyapılarından yararlanabilmenin önemini bir kez daha gözler önüne serdi. Bilgisayar, akıllı telefon, internet erişimi gibi kaynakların temel ihtiyaç maddesi olarak kabul edilmesi ve erişimin yaygınlaştırılması yönünde farkındalık gelişirken, gençlerin ekonomik koşullarının, çoğunlukla ithal edilen bu ürünlerin döviz kuru sebebiyle sürekli yükselen maliyetlerini karşılamaya elverişli olmadığı gözlemlendi.

Yoksullaşma ve temel ihtiyaçlara erişimin zorlaşması, bazı alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı sorunları da derinleştirdi. Genç kadınların sağlık ve zorunlu hijyen masrafları genel yoksullaşma eğilimiyle birlikte arttı. Öte yandan barınma, burs, sağlık hizmetlerine erişim gibi başlıklarda dezavantajlı durumda olan LGBTİ+'lar açısından ekonomik kötüleşme, maruz kalınan cinsiyet eşitsizliğinin daha şiddetli hissedilmesine yol açtı.

Bulgular

Artan ulaşım maliyetleri yaşamı zorlaştırıyor

Hem şehir içi hem de şehirlerarası ulaşım giderlerindeki artış, gençler açısından yaşamsal bir sorun teşkil ediyor. Şehir için ulaşım maliyetlerinin artışı gençlerin okul veya işe gitmek gibi günlük zorunluk etkinliklerini gerçekleştirmelerini daha külfetli bir hale getirdi. Öte yandan şehirlerarası ulaşım maliyetlerinin artışı ise şehir dışında okuyan öğrencilerin ailelerini ziyaret etmelerini bile zorlaştırdı. Oluşan tabloda gençler üniversite hayatının tamamlayıcı bir parçası olan sosyal, kültürel veya turistik etkinliklere katılmaktan fedakârlık yapmak zorunda kaldıklarını dile getiriyor.

Gençler yeni kurulan üniversitelerin kampüs çevrelerinde boş arazi olmasına rağmen yurtların kampüs dışına ve uzak bir bölgeye inşa edilmesinden yakınıyor. Öğrencilerin eğitime erişmek için mutlaka toplu taşıma kullanmak zorunda olması ilave ulaşım maliyetleri yaratıyor.

Barınma gençler için en büyük sorunlardan biri

Kapasite yetersizliği veya kötü koşullar nedeniyle yurtlarda kalamayan öğrenciler konutlara yöneldi, ancak son dönemde konut kiralardaki fahiş artışlar bunu da güçleştirdi. Örgün eğitimdeki üniversite öğrencisi sayısı 4 milyona yaklaşırken Eylül 2022 itibarıyla yapılan çalışmalarla KYK'ya bağlı yurt kapasitesi 825 bin kişiye çıkarıldı.²⁰ Başka bir ifadeyle devlet yurtları beş öğrenciden yalnızca birini barındırma kapasitesine sahip durumda. Öte yandan özel yurtlarda yatak kapasitesi 463 bin iken bunun yarısından fazla boştur.²¹

Gençler özellikle KYK yurtlarında barınma, beslenme, hijyen ve çalışma koşullarının yetersizliğinden şikayet ediyor. Bazı yurt odalarında 6-8 öğrencinin birlikte kaldığı, internet altyapısının kalitesiz olduğu, hatta birçok yurttan internete erişimin olanaksız olduğu dile getiriliyor.

Son yıllarda konut kiralarda yaşanan hızlı artış da öğrencilerin barınma sorununu derinleştiren bir diğer etken olarak karşımıza çıkıyor. 2020'den 2022'ye kadar ortalama konut kirası İstanbul'da yüzde 320, Ankara'da yüzde 270, İzmir'de yüzde 270, Antalya'da yüzde 395 ve Bursa'da yüzde 173 oranında artış gösterdi.²² Gençler, barınma giderlerindeki artışın yanı sıra ev sahiplerinin öğrencilere ve bekâr gençlere ev kiralama konusundaki isteksizliği ve özellikle genç kadınların maruz kaldığı çevre baskısı gibi sorunlar nedeniyle barınma sorununun daha da derinleştiğinden yakınıyor.

Devlet yurdunda kalamayan, konut kiralayacak imkânı da olmayan bazı öğrenciler mecburi olarak tarikat ve cemaatlerin kontrolünde olan vakıf ve dernek yurtlarına yöneliyor. Gençler bu yurtlarda baskı, yaşam tarzına müdahale ve siyasi yönlendirmelere maruz kaldıklarını belirtiyor. Barınma krizine bir yanıt olarak hükümet bu yurtlara finansman desteğinde bulunarak öğrencilerin ücretinin bir kısmını karşılıyor.

²⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-kasapoglu-kyk-tarihimizin-en-yuksek-yerlestirme-oranini-yuzde-80-ile-gerceklestirdik/2678685>

²¹ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2021_2022.pdf

²² <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/istanbulda-5-bin-liranin-altinda-2-ilce-kaldi-iste-5-buyuk-sehirdeki-ev-kiralari-42171479>

Foruma katılan gençler kira giderlerinden sonra kendilerini en çok zorlayan gider kaleminin ısınma maliyeti olduğunu belirtiyor. Doğalgaz fiyatlarındaki artış ısınmayı güçleştiriyor. Gençler ısınma maliyetini azaltmak için daha az doğalgaz tüketmeye çalıştıklarını dile getiriyor ve bu nedenle kış aylarında yeterince ısınmadıklarından yakınıyor.

Beslenme maliyetleri artıyor, kaliteli gıdaya erişim güçleşiyor

Öğrenciler pahalılık nedeniyle yeterli besine, besleyici ve sağlıklı gıdalara ulaşmakta güçlük çekiyor. Yetersiz beslenme fizyolojik ve psikolojik sorunlara yol açabiliyor. Yurtlarda kalan gençler yemeklerin kötü ve yetersiz olmasından yakınırken, özel konutlarda kalan gençler gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle özellikle protein içeren besinler tüketmenin giderek zorlaştığını belirtiyor. Yine gençlere göre yurtlarda verilen yemekler karbonhidrat ağırlıklı ve protein yönünden zayıf, besleyiciliği düşük ve sağlıksız. Birçok öğrenci başka seçeneği olmadığı için bu gıdalarla beslenmeye çalışıyor.

Çalışan gençler açısından da beslenme giderlerinin artışı ciddi bir sorun teşkil ediyor. Gençler işyerinden kendilerine sağlanan yemek kartları ile market alışverişi yaparak ev ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarını belirtiyor. Dolayısıyla günlük beslenme ihtiyacı alternatif yöntemlerle karşılanmaya çalışılıyor.

Gençler sağlık hizmetlerine erişemiyor

Temel ihtiyaçlardan sağlık hizmetlerine erişim konusundaki başlıca sorunlardan biri devlet hastanelerinde yaşanan randevu sorunu. Azalan hekim sayısı ve artan hasta talebiyle birlikte bazı branşlarda randevu bulmak aylar sürebiliyor. Pandemi sonrası binlerce hekimin emekliye ayrılması ve istifa etmesi, sağlık hizmetlerine erişimi zorlaştıran faktörlerden biri.²³ OECD verilerine göre Türkiye’de her 1000 kişiye 2 doktor düşmekte ve bu oranla Türkiye OECD ülkeleri arasında son sırada yer almakta.²⁴ Bu oran ilk üç sırada yer alan Avusturya’da 5.5, Norveç’te 5.2 ve İspanya’da 4.5’tir. Bu koşullar altında hastane randevusu bulmak zorlaştığı gibi muayene süreleri de kısalıyor. Randevu sorununa çözüm olarak Merkezi Hekim Randevu Sistemi’ndeki randevu aralığının beş dakikaya indirilmesi de sağlık hizmetinin kalitesini olumsuz etkiliyor.²⁵ Gençler yalnızca devlet hastanelerinden değil, üniversite bünyesinde öğrencilere yönelik tıbbi birimlerden de randevu bulamadıklarından yakınıyor.

Devlet hastanelerindeki yoğunluk ve randevu bulamama sorununa ek olarak özel hastane ve tıp merkezlerinin pahalılığı, öğrencilerin sağlık sisteminden yararlanmasını imkânsızlaştırıyor. Özellikle psikolojik sağlık hizmetlerine erişimin hem maliyetler hem de randevu bulunamaması nedeniyle öne çıkan sorunlardan biri olduğu gençler tarafından dile getiriliyor.

Sağlık hizmetlerine erişim konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı sorunlar da yaşandığı gençler tarafından dile getiriliyor. Özellikle LGBTİ+’lar sağlık hizmetlerine erişim ve bu bağlamda kendini ifade edebilme açısından sorunlarla ve baskılarla karşılaştıklarını beyan ediyor.

²³ <https://www.bbc.com/turkce/articles/czdn7xgzxqo>

²⁴ <https://turkiyeraporu.com/arastirma/turkiyenin-saglik-karnesi-doktora-erisim-10039/>

²⁵ <https://www.diken.com.tr/ttb-uyardi-bir-doktor-bes-dakikada-bir-gunde-90-hasta-bakamaz/>

Teknolojik ürünlere erişim ve altyapı eksikliği gençlerin geleceğini olumsuz etkiliyor

Eğitim, meslek ve kişisel gelişim açısından kaçınılmaz olan teknolojik ürünler, büyük ölçüde ithal olduğu için bunlara erişim giderek güçleşmiş durumda. Alım gücü düşüşü nedeniyle en fazla sıkıntı, bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi teknolojik ürünlere erişimde yaşanıyor. Dijital ve elektronik müzik aletlerinde de benzer bir durum söz konusu.

Teknolojik ürünlere erişim temel ihtiyaçlar bağlamında gençlerin en yaygın sorunlarından biri. Teknolojik donanım yetersizliği nedeniyle birçok öğrenci eğitimden mahrum kalıyor veya yeterli eğitimi alamıyor. Bu durum gençlerin hem akademik anlamda hem de istihdam piyasası ve girişimcilik bağlamında uluslararası rekabet kapasitesini kötü etkiliyor. Gençlerin en çok yakındığı sorunlardan biri de internet erişiminin hem pahalı hem de kalitesiz olması. Türkiye OECD ülkeleri arasında en yavaş internet hızına sahip ülke durumunda.²⁶

Altyapı ve donanım pahalılığı nedeniyle ekonomik girişimde bulunmak isteyen gençler de güçlük yaşıyor, inovasyon kapasitesi verimli kullanılamıyor. Laboratuvar ekipmanları ve sarf malzemelerine erişimin güçleşmesi özellikle akademik çalışmaları ve araştırma geliştirme çalışmalarını sekteye uğrattıyor. Birçok uygulamalı eğitim ihtiyacı karşılanamıyor.

²⁶ <https://www.indyturk.com/node/492086/haber/oecd-ülkeleri-arasında-en-yavaş-internet-türkiyede>

Çözüm Önerileri

Ulaşım

- Şehir içi ulaşımda öğrenci olsun olmasın belli bir yaş sınırı altında gençlere indirimli ulaşım imkânları sağlanabilir. Gençler mezun olduktan sonra hemen iş bulamadıkları veya düşük ücretlere çalışmaya başladıkları halde öğrenci indirimlerinden faydalanamadıkları için ulaşım maliyetlerinin arttığını dile getiriyor. Dolayısıyla öğrenci indiriminin genç indirimi olarak revize edilmesi yoksullaşma karşısında gençlere nefes aldırarak bir uygulama olabilir. Ek olarak gençlere mezuniyet sonrası yaştan bağımsız olarak belirli bir süre daha indirimli ulaşım hakkı tanınması, istihdama katılma sürecinde destekleyici bir uygulama olacaktır.
- Üniversite birimleri arasında öğrencilere özel ücretsiz toplu taşıma araçları yaygınlaştırılabilir. Üniversite öğrencilerinin ulaşım maliyetlerinin azaltılması için üniversite kampüsleri ile barınma ve sosyalleşme alanları bütünlük içinde planlanmalı ve inşa edilmeli. Mümkün olan yerlerde yurtlar kampüs içine ve çevresine taşınabilir.
- Gençlerin sosyal etkinliklere erişimini zorlaştıran etkenlerden biri şehir içi toplu taşıma araçlarının yetersizliği veya çalışma saatlerinin kısıtlı olması. Belli başlı ana güzergâhlardaki toplu taşıma araçlarının çalışma süreleri daha geç saatlere kadar devam ettirilebilir, böylece gençlerin ulaşım için özel araçlara bağımlılığı ve ulaşım giderleri azaltılabilir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cuma ve Cumartesi günleri metro ulaşımının sabaha kadar devam etmesini uygulamasını başlatmıştır. Benzeri uygulamaların yaygınlaşması ilk planda önemli bir adım olacaktır. Sosyal etkinliklere ulaşımın zenginleşmesi ve kolaylaşması gençlerin genel olarak iyi olma haline olumlu katkı yapacaktır.
- Ulaştırma Bakanlığı, gençlerin şehirlerarası seyahatini kolaylaştırmak için karayolu ve havayolu yolcu taşımacılığı firmalarına özel bir vergi indirimini sağlayabilir. Bu adım, ailelerini-arkadaşlarını görmek veyahut turistik amaçlı ziyaretler yapmak isteyen gençler için ulaşım maliyetlerini azaltabilir.
- Genç kadınların şehir içinde güvenli ulaşımını temin etmek için İstanbul'da uygulanan saat 22.00'den sonra durak dışında istediği yerde inebilme uygulaması ülke genelinde yaygınlaştırılabilir.

Barınma

- Devlet yurtlarının sayısı artmalı, kapasiteleri ve barınma koşulları iyileştirilmeli. Devlet yurtlarında asgari sağlıklı barınma koşullarının çerçevesini çizen bir mevzuat oluşturulmalı ve bu mevzuata uygun olmayan barınma koşulları ortadan kaldırılmalı. Örneğin bir öğrencinin barınması için gerekli asgari oda büyüklüğü metrekare cinsinden tanımlanabilir, böylece dar alanlarda fazla sayıda öğrencinin barındırılması uygulamalarına son verilebilir.
- Üniversite çevrelerinde mülkiyeti kamuya ait olacak şekilde öğrencilere yönelik toplu konutlar inşa edilebilir. Yerel yönetimlerle işbirliği içinde inşa edilecek konutlarla öğrencilere uygun fiyatlı barınma imkânı sağlanabilir. Bu konutlara sunulacak elektrik, doğalgaz, internet gibi altyapı hizmetlerinde sağlanacak maliyet avantajlarıyla öğrencilerin giderlerinin azaltılması mümkün olabilir.
- Emlak piyasasındaki artışların vergilendirme yoluyla belli ölçüde kontrol altına alınması da barınma sorununun çözümüne katkı sunacaktır. Birden fazla evi olanların ev sayısına göre artan oranla

vergilendirilmesi veya kiraya verilmeyen, boş tutulan evler için ilave vergi tedbirlerinin uygulanması kira giderlerinin azalmasını teşvik edebileceği gibi gençlerin ev kiralayabilme konusunda uğradığı çevre baskısı ve ayrımcılığın azaltılmasına da yardımcı olacaktır. Boş ev vergisi olarak adlandırılan uygulamanın Kanada'nın British Columbia eyaletinde uygulanmasıyla üç yıl içerisinde boş ev sayısı %26 oranında azalmıştır. Başarılı uygulama ülkenin diğer eyaletlerinde de hayata geçirilmeye çalışılırken İrlanda da aynı uygulamayı hayata geçirmeye hazırlanmaktadır.²⁷

- Öğrenci burs ve kredilerine, konut kiralayan öğrencilere özel olarak şehre göre belirlenecek oranlarda kira yardımı eklenebilir.

Beslenme

- Beslenme yetersizlikleri gençlerin fizyolojik ve psikolojik gelişimleri ile iyi olma hallerine olumsuz etki etmektedir. Yurtlarda ve kampüslerde sunulan yemeklerin sürekli olarak uzman denetiminden geçmesi, beslenme ihtiyaçlarına uygun olup olmadığının kontrolü ve bu işe daha fazla bütçe ayrılması gerekmektedir.
- Yetersiz burs ve kredi desteği gençlerin beslenme güçlükleri yaşamasına neden olabilmektedir. Burs ve kredi miktarları, hükümet tarafından alım gücü düşüşünü önleyecek şekilde yeniden düzenlenmeli, bölgesel kategorilere ayrılmış burs ve kredi oranları belirlenmeli. Şehrin ortalama gider hesabına göre burs oranları değişebilir.
- Yurt ve üniversite yemekhanelerinde vegan beslenen öğrenciler için vegan yemek seçenekleri sunulabilir.

Sağlık ve Hijyen

- Öğrenciler için üniversite bünyesinde sunulan tıbbi hizmetler geliştirilip yaygınlaştırılabilir. Medikososyal merkezlerinin kapasitesi artırılabilir, hizmet alanları çeşitlendirilebilir. Böylece öğrencilerin hastanelerde randevu bulamadığı için sağlık hizmetlerinden mahrum kalması önenebileceği gibi hastaneler üzerindeki hasta yükü de kısmen azaltılabilir. Yine üniversite hastanelerinde ilgili üniversitenin öğrencileri için randevu ve muayene kolaylıkları sağlanabilir.
- 15-30 yaş aralığındaki gençlere ücretsiz psiko-sosyal destek sağlayan birimlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bakanlıklar ile yerel yönetimler ve üniversitelerin işbirliği halinde bu birimlerin yaygınlaştırılması için birlikte çalışması sağlanabilir.
- Hijyenik ped gibi kişisel hijyen ve temel sağlık ürünlerine ulaşımı kolaylaştıracak önlemler alınmalı, ihtiyacı olan gençler için ücretsiz temin edilmeli. Bu amaçla ihtiyacı olan genç kadınlara temel hijyen ve sağlık harcamaları için belirli bir bakiye tanımlanacak sağlık kart uygulaması geliştirilebilir.
- Özellikle genç kadınlar açısından kanser hastalığını önlemek için büyük öneme sahip HPV aşısının ücretsiz ve yaygın şekilde yapılabilmesi için gerekli mevzuat düzenlemesi yapılabilir, aşının yaygın temini için bütçe oluşturulabilir ve aşıyla ilgili toplumsal farkındalık yaratmak için bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlenebilir.

²⁷ <https://www.haberturk.com/kanada-da-ek-vergi-uygulamasi-bos-ev-sayisini-dusurdu-bos-ev-vergisi-nasil-uygulaniyor-3539374-ekonomi>

Teknolojik Ekipman ve Altyapı

- Teknolojik ürünlerde vergiler düşürülmeli, öğrenciler için teknolojik ürünlerde ÖTV (Özel Tüketim Vergisi) tamamen kaldırılmalı.
- Kamu bankaları eliyle gençler için bilgisayar ve ilgili donanımı edinmeyi kolaylaştıracak özel kredi paketleri oluşturulabilir.
- İnternet altyapısı yaygınlaştırılmalı ve güçlendirilmeli. Daha ucuz ve kaliteli internet sağlanmalı. Yurtlarda ve üniversitelerde öğrencilere sunulan internet altyapısı geliştirilmeli. Bir bütün olarak internet altyapısının geliştirilmesi için bir devlet politikası ve tutum belgesi oluşturulabilir. Teknolojik altyapının ve internetin geliştirilmesini ülke kalkınmasının ve eğitimin merkezine koyan Estonya, 2018 PISA testlerinde Avrupa'da en yüksek puanları alarak birinci olmuştur. Eğitim sistemini dijitalleştirme politikasının ve ülkenin her yerinde ücretsiz internet erişiminin olmasının Estonya'nın eğitimdeki başarısı üzerinde belirleyici olduğu belirtilmektedir.²⁸ Gençlerin internete erişimini kolaylaştırmak için belirlenecek yaş aralığına daha ucuz internet hizmeti sunulmasını sağlayacak teşvik ve vergi avantajları oluşturulabilir.
- Özellikle teknoloji alanına yatırım yapan genç girişimcilerin vergi yükü azaltılmalı. Gençlerin teknolojik yatırım fikirlerinin hayata geçirilmesi için kuluçka merkezleri yaygınlaştırılabilir.

Diğer

- Öğrenci kartları standartlaşmalı, ülke genelinde aynı işlevlere (indirimli ulaşım, sosyal ve kültürel etkinliklerden indirimli faydalanma, belirlenen kurumlarda temel ihtiyaçlara yönelik indirimli alışveriş vb.) sahip olmalı. Sosyal ve kültürel etkinlikler için öğrenci kartına tanımlanmış burslar sağlanabilir.
- Sınav harçları düşürülmeli. Sınava ilk giriş ücretsiz yapılabilir, sonraki girişler ücretli olabilir. Lise ve üniversite eğitiminin yanı sıra spor ve sanatta başarılı olan öğrencilere sınav bursları sağlanabilir, genel olarak uluslararası sınavlar için kısmi burs yardımları yapılabilir.
- Öğrencilerin temel ihtiyaçları için gerekli maddi kaynağı yaratabilmeleri amacıyla özel sektörün yanı sıra belediyeler ve üniversitelerde de yarı-zamanlı iş olanaklarının yaygınlaştırılması sağlanabilir. Bu işlerde çalışacak gençler maddi ihtiyaç durumuna göre tespit edilip önceliklendirilebilir.

²⁸ <https://advist.eu/estonyada-yazilim-ve-dijitallesme/>

Siyasi Partiler için Politika Önerileri

- Şehir içi ulaşımda öğrenci olsun olmasın belli bir yaş sınırı altında gençlere indirimli ulaşım imkânları sağlanabilir. Öğrenci indirimi genç indirimi olarak revize edilebilir. Gençlere mezuniyet sonrası yaştan bağımsız olarak belirli bir süre daha indirimli ulaşım hakkı tanınabilir.
- Üniversite birimleri arasında öğrencilere özel ücretsiz toplu taşıma araçları yaygınlaştırılabilir. Üniversite öğrencilerinin ulaşım maliyetlerinin azaltılması amaç olmalıdır. Kampüsler bu amaca göre yeniden tasarlanmalıdır.
- Belli başlı ana güzergâhlardaki toplu taşıma araçlarının çalışma süreleri daha geç saatlere kadar devam ettirilebilir. Cuma ve Cumartesi günleri ana hatlar sabaha kadar devam edebilir.
- Ulaştırma Bakanlığı, gençlerin şehirlerarası seyahatini kolaylaştırmak için karayolu ve havayolu yolcu taşımacılığı firmalarına özel bir vergi indirimi sağlayabilir.
- Genç kadınların şehir içinde güvenli ulaşımını temin etmek için saat 22.00'den sonra durak dışında istediği yerde inebilme uygulaması ülke genelinde yaygınlaştırılabilir.
- Devlet yurtlarında asgari sağlıklı barınma koşullarının çerçevesini çizen bir mevzuat oluşturulmalı ve bu mevzuata uygun olmayan barınma koşulları ortadan kaldırılmalı.
- Üniversite çevrelerinde mülkiyeti kamuya ait olacak şekilde öğrencilere yönelik toplu konutlar inşa edilebilir. Bu konutlara sunulacak elektrik, doğalgaz, internet gibi altyapı hizmetleri indirimli sunulabilir.
- Birden fazla evi olanların ev sayısına göre artan oranla vergilendirilmesi veya kiraya verilmeyen, boş tutulan evler için ilave vergi tedbirlerinin uygulanması kira giderlerinin azalmasını teşvik edebilir.
- Öğrenci burs ve kredilerine, konut kiralayan öğrencilere özel olarak şehre göre belirlenecek oranlarda kira yardımı eklenebilir.
- Yurtlarda ve kampüslerde sunulan yemeklerin sürekli olarak uzman denetiminden geçmesi, beslenme ihtiyaçlarına uygun olup olmadığının kontrolü ve bu işe daha fazla bütçe ayrılması gerekmektedir.
- Burs ve kredi miktarları, hükümet tarafından alım gücü düşüşünü önleyecek şekilde yeniden düzenlenmeli, bölgesel kategorilere ayrılmış burs ve kredi oranları belirlenmeli.
- Öğrenciler için üniversite bünyesinde sunulan tıbbi hizmetler geliştirilip yaygınlaştırılabilir. Medikososyal merkezlerinin kapasitesi arttırılabilir, hizmet alanları çeşitlendirilebilir. Üniversite hastanelerinde ilgili üniversitenin öğrencileri için randevu ve muayene kolaylıkları sağlanabilir.
- 15-30 yaş aralığındaki gençlere ücretsiz psiko-sosyal destek sağlayan birimlerin yaygınlaştırılması sağlanabilir.
- İhtiyacı olan genç kadınlara temel hijyen ve sağlık harcamaları için belirli bir bakiye tanımlanacak sağlık kart uygulaması geliştirilebilir.
- Genç kadınlar açısından kanser hastalığını önlemek için büyük öneme sahip HPV aşısının ücretsiz ve yaygın şekilde yapılabilmesi için gerekli mevzuat düzenlemesi yapılabilir.
- Teknolojik ürünlerde vergiler düşürülmeli, öğrenciler için teknolojik ürünlerde ÖTV (Özel Tüketim Vergisi) tamamen kaldırılmalı.
- Kamu bankaları eliyle gençler için bilgisayar ve ilgili donanımı edinmeyi kolaylaştıracak özel kredi paketleri oluşturulabilir.
- Daha ucuz ve kaliteli internet sağlanmalı. Yurtlarda ve üniversitelerde öğrencilere sunulan internet altyapısı geliştirilmeli. Bir bütün olarak internet altyapısının geliştirilmesi için bir devlet politikası ve

tutum belgesi oluşturulabilir. Gençlerin internete erişimini kolaylaştırmak için belirlenecek yaş aralığına daha ucuz internet hizmeti sunulmasını sağlayacak teşvik ve vergi avantajları oluşturulabilir.

- Teknoloji yatırımları için vergi yükü azaltılabilir, genç girişimcilerin fikirleri için kuluçka merkezleri yaygınlaştırılabilir.
- Sınav harçları düşürülmeli. Sınava ilk giriş ücretsiz yapılabilir, uluslararası sınavlar için burs sağlanabilir.
- Sosyal ve kültürel etkinlikler için öğrenci kartına tanımlanmış burslar sağlanabilir.

Yukarıdaki öneriler “Gençliğin Yüzleri” kapsamında; gençler için, gençler öncülüğünde gerçekleştirilen bir kamusal tartışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. 8 şehirden 693 gencin katılımıyla gerçekleştirilen bu kamusal tartışma sonucunda çıkan çözüm önerileri; gençlerin siyasi partilerden beklentilerini göstermekte ve gençlerin eşit yurttaşlar olarak karar alma süreçlerinde yer alma istekliliklerini de ortaya koymaktadır.

“Gençliğin Yüzleri” olarak siyasi partilerden talebimiz; gençler tarafından, gençlerin sorunlarına çözüm üretmek için yürütülen bu kamusal tartışmaya dahil olmaları ve bu tartışmanın büyümesine ve derinleşmesine katkıda bulunmalarıdır. Gençlerin sorunlarına çözüm bulmak isteyen siyasi partiler, çözümlerin arandığı kamusal tartışmaları gençlerle birlikte tasarlamalı ve tüm gençlerin bu kamusal alana güven içinde katılmasını sağlayacak bir şeffaflık içerisinde yürütmeleridir.

Gençliğin Yüzleri Politika Önerisi 4: Gençlerin Siyasi Karar Süreçlerine Katılımı

Giriş

Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arası gençlerin sesini topluma ve karar alıcılara duyurmak üzere gençlerin ortak akıl ile kurguladığı bir çözüm üretme çalışmasıdır. Bu çalışma ile 2023 genel seçimlerinde genç seçmenlerin sorunlarının ve taleplerinin, siyasi partiler tarafından görünür olması ve parti politikalarına girmesi hedeflenmektedir. 2023 genel seçimlerinde ilk kez oy kullanması beklenen genç seçmen sayısı yaklaşık 7 milyon, Y ve Z kuşağı olarak adlandırılan 40 yaş altı genç seçmenlerin toplam büyüklüğü 32 milyondur. Gençliğin Yüzleri, 18-30 yaş arasındaki genç seçmenlerin bu potansiyelini hedeflemektedir. Gençliğin Yüzleri Projesi kapsamında 8 şehirde düzenlenen forumlarda gençlerin başlıklarını kendilerinin belirlediği, 693 gencin katıldığı, 153 tartışma oturumu gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda tüm katılımcılara açık olarak yürütülen tartışmalar anonim olarak ana hatlarıyla raporlanmış, elde edilen veriler belirlenen sorun başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sorunlardan en fazla öne çıkan 4 tanesi tespit edilmiş ve her biri için bir politika önerisi raporu hazırlanmıştır. Öncelikli sorunların tespiti ve çözüme ilişkin beklenti ve ihtiyaçların dile getirilmesi için gerçekleştirilen tartışmalardan yola çıkılarak hazırlanan bu politika önerisi raporu, gençliğin gündemini siyasi partilerin, milletvekili adaylarının ve genel olarak karar alıcıların gündemiyle buluşturma amacı taşımaktadır.

Tartışmaların analizi ve sınıflandırılmasıyla elde edilen forum verileri güncel yasal durum, uygulamalar, istatistikler ve araştırmalar ışığında ele alınmış, tartışmalarda öne çıkan sorunların seçilme nedenleri ve dayanakları ulusal ve uluslararası ölçekte açık kaynak verilerle desteklenmiştir. Yine bu bağlamda karar alıcılar tarafından uygulanabilir çözüm önerileri oluşturulurken hem ulusal hem de uluslararası mevzuat ve örneklerden yararlanılmaya çalışılmıştır. Politika raporunda sunulan çözüm önerileri, sorun bulgularıyla bire bir karşılıklılık esasıyla oluşturulmamıştır. Bunun yerine birden fazla sorunu, sorunların dile getirildiği kapsamı da aşacak şekilde aynı anda hedef alan öneriler biçiminde düzenlenmiştir.

Forumlarda öne çıkan 4 sorun başlığından biri “Gençliğin Siyasi Karar Süreçlerine Katılımı” olmuştur.

Yönetici Özeti

- **Gençler ifade özgürlüğünün kısıtlanması nedeniyle siyasi değişime ve karar mekanizmalarına katılmıyor:** Türkiye büyük bir genç nüfusa sahip olmasına karşın gençlerin sorun ve taleplerinin siyasette temsili konusunda eksikler mevcut. İfade özgürlüğü konusundaki kaygılar gençlerin siyasete müdahil olabilmeye kapasitesini zayıflatıyor.
- **Gençler siyasi karar süreçlerinde yeterince temsil edilmediklerini düşünüyor:** Her 10 gençten yalnızca 1'i siyasi partilere üye iken 7'si herhangi bir dernek, vakıf, sendika, yardım kuruluşu, kulüp vb. kuruma üye değil. Gençlerin siyasi partilere güven duyma oranı sadece %5. Gençlerin %90'ı Türkiye'de demokrasinin işleyişinden memnun değil. 2018 seçimlerinden sonra 18-29 yaş aralığındaki milletvekili oranı sadece %1,3.
- **Kadınlar ve LGBTİ+'lar siyasi temsilde çok daha büyük zorluklarla karşılaşılıyor:** Genç kadınlar tüm kamusal alanlarda olduğu gibi siyasi karar süreçlerine katılım konusunda da erkek egemen kültürel yapının dışlayıcı etkisi ve görünmez bariyerleriyle mücadele etmek zorunda kaldıklarını beyan ediyor. LGBTİ+'lar ise son yıllarda kimliklerinin bir suç unsuru gibi sunulması nedeniyle siyasi faaliyeti bir varoluş mücadelesi olarak deneyimliyor.
- **Kutuplaşma ve korku iklimi ifade özgürlüğünü baskılıyor:** Gençler siyasette oluşan korku ikliminin ifade özgürlüğünü ve siyasi faaliyetleri baskıladığını dile getiriyor. Farklılıklar düşmanlaştırılıyor, karşıt görüşler meşru alanın dışına itiliyor.
- **Gençlere göre yargı bağımsızlığının ve hukuki öngörülebilirliğin zayıf olması ifade özgürlüğünü kısıtlıyor:** Yargıya güvenin azalması ve hukuki öngörülebilirliğin ortadan kalkması ifade özgürlüğünün kullanılmasını engelliyor. Bazı gençler iktidarı eleştirirlerse hapse girecekleri endişesi taşıdıklarını belirtiyorlar.
- **Gençler işsizlik ve gelecek kaygıları nedeniyle görüşlerini ifade etmekten çekiniyor:** Gençler gelecek kaygısı ve maddi güçlüklerin siyasetten uzak durmalarına yol açtığını, geçim sıkıntısı nedeniyle siyasi faaliyetlere ve hak savunuculuğuna katılmadıklarını dile getiriyor. Birçok genç gelecek kaygısı ve özellikle kamuda iş bulamama korkusu nedeniyle aktif siyasete katılmaktan uzak durduğunu belirtiyor.
- **7418 sayılı "Dezenformasyon Yasası" siyasi görüşleri ifade etmek bakımından en ciddi endişe kaynaklarından biri:** "Dezenformasyon Yasası", gençler arasında sosyal medyada ifade özgürlüğünün keyfi olarak kısıtlanabileceği ve haksız cezalara maruz kalınabileceği endişesini arttırıyor.
- **Eğitim sürecine ilişkin kısıtlamalar ifade özgürlüğünü baskılıyor:** Gençler protesto gösterilerine ve hak savunuculuğuna katılmaları halinde karşılaşabildikleri yurttan atılma, burstan mahrum bırakılma, okuldan uzaklaştırılma gibi yaptırımların eğitim süresince siyasi karar süreçlerine katılmalarını zorlaştırdığını dile getiriyor.
- **Gençler siyasete güven duymuyor:** Gençlere göre siyasetin mevcut haliyle ülkede değişim yaratma ve sorun çözme kapasitesinin zayıf.
- **Yasal güvencelerin sağlanması ve yargı süreçlerinin iyileştirilmesi gençlerin sorun ve taleplerini dile getirmelerine olanak tanıyacaktır:** İfade özgürlüğünün yasal güvencesi güçlendirilebilir, yargı yürütmenin etkisinden arındırılabilir, 7418 sayılı kanun kaldırılabilir, üniversite özerkliği temin edilip rektör yetkilerinin bir kısmı bileşenlerce paylaşılabilir, Kent Konseyi Gençlik Meclisi işlevsel kılınabilir, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu genç katılımını teşvik edecek şekilde değiştirilebilir, medyanın tekelleşmesi

engellenebilir, kolluk kuvveti ve yetkileri daha fazla denetlenebilir, dernekler yasası STK faaliyetlerini kolaylaştıracak şekilde değiştirilebilir.

- **Siyasi katılım ve ifade özgürlüğü konularında eğitim verilmesi gençleri etkin vatandaş kılmanın önemli bir parçasıdır:** Siyasi katılıma ilişkin vatandaşlık bilincini güçlendirecek eğitim faaliyetleri ilkokuldan itibaren hayata geçirilebilir.
- **Kadın ve LGBTİ+'ların siyasi temsilini arttırmak ve cinsiyet eşitliğini denetlemek için sivil toplumu ve kamuyu bir araya getirecek kurumsal mekanizmalar oluşturulabilir:** Cinsiyet eşitliği izleme konseyi kurulabilir, bu konseyin faaliyetleri TBMM çalışmasının bir parçası haline getirilebilir.
- **İnternete erişim hakkının temel bir hak olarak değerlendirilmesi özellikle gençlerin siyasi karar süreçlerine katılımını güvence altına alabilir:** İnternete erişimin bir hak olarak değerlendirilip gerekli adımların atılması tüm diğer katılım sorunlarının çözümünde kolaylaştırıcı etkide bulunabilir.

Gençler, Siyasi Katılım ve İfade Özgürlüğü

Gençler ifade özgürlüğünün kısıtlanması nedeniyle siyasi değişime katılmıyor

Türkiye büyük bir genç nüfusa sahip olmasına karşın gençlerin siyasi temsil oranı ve siyasete katılabilme olanakları kısıtlıdır. Gençler temel ihtiyaçlarını karşılamakla ilgili öncelikleri ve ekonomik sıkıntılarının yanı sıra özgürlük, karar mekanizmalarında temsil edilme, toplum ve devlet tarafından dikkate alınma gibi beklentilerine diğer yaş gruplarına nazaran daha fazla önem vermektedir. Gençlerin öncelikli sorunları arasında ifade özgürlüğü ve karar süreçlerine katılımın öne çıkmasının bir nedeni kuşaklar arası farklılaşmadır. Bununla birlikte gençler siyasete ve siyasi partilere güven duymamaktadır. İfade özgürlüğü önündeki engeller ve karar alıcıların kısıtlayıcı eylemleri bu ilgisizliğin ve güvensizliğin başlıca nedenleri arasındadır.

Bilginin yukarıdan aşağıya değil de daha yatay bir düzlemde, daha akışkan bir biçimde hareket etmeye başladığı internet ve sosyal medya çağında doğup büyüyen gençler, kendilerini özgürce ifade edebilme konusunda yüksek bir farkındalığa sahiptir. Buna ek olarak, son yıllarda sosyal medya üzerindeki kontrolün artması ve sosyal medya dışında siyasi eylemde bulunmanın da güçleşmiş olduğu algısı gençler arasında siyasi katılım ve özgürlük başlıklarını öncelikli hâle getirmiştir.

İfade özgürlüğü ve siyasi karar süreçlerine katılım konusundaki eksiklikler gençlerin diğer ihtiyaçları için gerekli talepleri dile getirebilme alanını daraltmakta, bu da ekonomik sorunlarla birlikte gençlerin daha iyi bir hayat kurma amacıyla başka bir ülkeye yerleşme isteğini teşvik etmektedir. Dahası, bu olanakların kısıtlanması siyasette ve sosyal yaşamda daha köktenci ve yasadışı eğilimleri besleme potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla gençler hem ekonomik sorunlarını çözmelerinin ve temel ihtiyaçlarına ilişkin taleplerini dile getirebilmelerinin hem de ülkeye ve demokratik düzene bağlılıklarının tesis edilebilmesinin yolunun ifade özgürlüğünden ve siyasi karar süreçlerine katılımdan geçtiğini düşünmektedir.

Gençler siyasi karar süreçlerinde yeterince temsil edilmediklerinden yakınıyor

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Mayıs 2022'de yayınladığı İstatistiklerle Gençlik raporuna göre Türkiye nüfusunun %15,3'ünü 15-24 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır.²⁹ AB üyesi 27 ülkenin genç nüfus ortalaması olan %10,6 ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin genç nüfus açısından avantajlı olduğu görülmektedir. Ancak başka birçok alanda olduğu gibi veriler, siyasi karar süreçlerine katılım ve etki etme konusunda da bu avantajın değerlendirilemediğine işaret etmektedir.

TÜİK verilerinden hareketle yapılan hesaplamalara göre 2023 genel seçimlerinde ilk kez oy kullanması beklenen genç seçmen sayısı yaklaşık 7 milyondur.³⁰ Yani her 10 seçmenden 1'i ilk kez oy kullanacaktır. Z kuşağı olarak tanımlanan 1997 ve sonrası doğumlu genç seçmenin toplam büyüklüğü 13 milyondan fazladır. Bu sayıya 1981-1996 arası doğumları ifade eden Y kuşağı da eklendiğinde seçmen sayısı 32 milyona ulaşmaktadır ve tüm seçmen sayısının yaklaşık yarısına karşılık gelmektedir.

²⁹ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634&dil=1>

³⁰ <http://www.teamarastirma.com/wp-content/uploads/2021/07/Genclerin-Siyaset-Algisi-ve-Siyasetten-Beklentileri.TEAM-2021.pdf>

Hem nüfus hem de seçmen kümesi içinde böylesi büyük bir ağırlığa sahip olmasına karşın genç nüfusun siyasi temsil bakımından aynı orana sahip olduğu söylenemez. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 1 Kasım 2015 seçimlerinde 25-29 yaş aralığında 9 vekil seçilirken, seçilme yaşının 18'e düşürülmesi sonrası yapılan 24 Haziran 2018 seçimlerinde 18-29 yaş aralığında 8 vekil seçilebilmiştir. Üstelik 2015'te 550 olan toplam milletvekili sayısı 2018'de 600'e yükseltilmiştir. Bunun karşılığında 18-29 yaş aralığındaki milletvekili oranı %1,3'e düşmüştür.

Her 10 gençten yalnızca 1'i siyasi partilere üye iken 7'si herhangi bir dernek, vakıf, sendika, yardım kuruluşu, kulüp vb. kuruma üye değildir.³¹ Birçok gencin kurumlara resmen üye olmadan siyasi faaliyette ve sivil toplum çalışmalarında bulunduğu düşünülebilir. Ancak gençlerin dile getirdiği sorunlara bakıldığında resmi üyelik konusunda isteksiz davranılmasının ardında siyaset kurumuna ve hukuka güvensizlik, siyasi görüş ve kimlik nedeniyle iş bulamama kaygısı gibi siyasi katılımı ve ifade özgürlüğünü sakatlayıcı ikincil nedenler bulunduğu anlaşılmaktadır. Gelecek kaygısı nedeniyle sorunlarını ve taleplerini dile getirememeye, hak savunuculuğu yapamama hali gençlerin sorunlarının hassasiyetle ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde hukuk sistemine güvensizlik de siyasi faaliyeti baskılamakta, gençlerin yalnızca sosyal medya gibi görece korunaklı alanlarda ve anonim olarak kendilerini ifade edebilecekleri koşullarda siyasetle ilişkilenebilmesine yol açmaktadır. Geleneksel araç ve kanallara erişim zorlaşmakta, karar ve yönetim mekanizmalarında genç temsili azalmaktadır.³²

Gençlerin siyasi partilere güven duyma oranı sadece %5'tir.³³ Bu güvensizlik yalnızca siyasi partilerden değil, siyasi sistemin genel işleyişinden bir memnuniyetsizlik haliyle de ilgilidir. Gençlerin %90'ı Türkiye'de demokrasinin işleyişinden memnun değildir.³⁴ Bir başka araştırmanın bulgularına göre gençlerin %61'i gelecekte daha iyi bir toplumda yaşamak adına göç etmeye sıcak bakmaktadır.³⁵ Siyasete güvensizlik, demokrasinin işleyişinden hoşnutsuzluk gibi olgular başka bir ülkeye yerleşme isteğiyle de örtüşmektedir.

Kadınlar ve LGBTİ+'lar siyasi temsilde daha büyük zorluklarla karşılaşiyor

İfade özgürlüğüyle ilgili yaşanan sorunlar toplumsal cinsiyet kimliği ve yaşam tarzı başlıklarında tüm gençleri olumsuz etkiliyor olsa da kadınlar ve LGBTİ+'lar diğer birçok sorunda olduğu gibi bu başlıkta da daha fazla baskı ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Genç kadınlar tüm kamusal alanlarda olduğu gibi siyasi karar süreçlerine katılım konusunda da erkek egemen kültürel yapının dışlayıcı etkisi ve görünmez bariyerleriyle mücadele etmek zorunda kaldıklarını beyan etmektedir. Toplumda yaşam tarzı tartışmaları ve müdahalelerinin öncelikli muhatapları genç kadınlar olmaktadır. İstihdam piyasasında ve bilhassa kamuda istihdam edilebilme konusunda genç kadınlar yaşam tarzları ve ifade özgürlüğü bakımından çok daha hissettiklerini belirtmektedir.

LGBTİ+'lar ise son yıllarda kimliklerinin bir suç unsuru gibi sunulması nedeniyle siyasi faaliyeti bir varoluş mücadelesi olarak deneyimlemektedir. Kadınlar gibi LGBTİ+'ların da siyasi temsil açısından fazlasıyla

³¹ <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2021-12/Genclerin-Politik-Tercihleri-Arastirmasi-Raporu-1.pdf>

³² <https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/09/TURKIYEDE-GENCLERIN-SIYASAL-TEMSILI.pdf>

³³ https://www.kas.de/documents/283907/16886777/Türkiye+Gençlik+Araştırması+2021_Türkçe.pdf/fd08cee1-8d75-02bb-13cb-2bb341b8897d?version=1.6&t=1655118080391

³⁴ <https://konda.com.tr/uploads/konda-hafiza-merkezi-genclerin-insan-haklari-algisi-3-1d5d738c15179fff1a3c31f279b2225cc860ebc218bb1f95ae77d2d1dc116d9.pdf>

³⁵ https://www.freiheit.org/sites/default/files/2021-11/turkiyenin-geleceğine-genc-bakis_0.pdf

dezavantajlı olduğu ortadadır. Siyasette LGBTİ+ kimliğinin suçlayıcı, aşağılayıcı ve dışlayıcı bir söylem malzemesi olarak kullanılması siyasi partilerin bu bireylerin varoluşsal sorunlarına ve eşitlik taleplerine ilişkin söylem ve çözüm üretmek konusunda isteksiz davranmasıyla birleşmektedir. Bu bağlamda kadınlar ve LGBTİ+'ların mağduriyetlerinin giderilmesi için özne olarak siyasi karar mekanizmalarında temsil edilmelerinin de ötesinde siyasi ve sosyal sistemde bir zihniyet dönüşümüne ihtiyaçları vardır.

Bulgular

Kutuplaşma ve korku iklimi ifade özgürlüğünü baskılıyor

Gençler açısından en önemli sorunlardan biri, kamusal tartışmanın siyasetteki kutuplaşma ve karşıt görüşlerin marjinalize edilmesi nedeniyle olanaksız hale gelmiş olması. Siyasette oluşan korku iklimi ifade özgürlüğünü ve siyasi faaliyetleri baskıladığı dile getiriliyor. Gençler eleştiride bulunan veya farklı fikirler beyan eden kişi veya grupların hem iktidar sahipleri hem de belirli bir toplum kesimi tarafından terörist, dış mihrak gibi sıfatlarla itham edilmesinden yakınıyor. Siyasi tartışmanın bir tarafı bu şekilde tanımlanınca bireyler siyasi sistem açısından meşru dairenin dışına itilmiş oluyor ve görüşleri her ne olursa olsun itibarsız kabul ediliyor. Farklılıkların düşmanlaştırılmaması hem siyasi karar süreçlerine katılma bakımından gençlere fırsat eşitliği sunmak hem de farklı sosyal kimliklerin toplumsal bütünlüğün bir parçası olarak varlığını sürdürebilmesi açısından önem arz ediyor.

Gençlere göre yargı bağımsızlığının ve hukuki öngörülebilirliğin zayıf olması ifade özgürlüğünü kısıtlayan diğer unsurlar

Kutuplaşma ve korku iklimini pekiştiren bir diğer olgu da yargı bağımsızlığının zayıfladığı, hukukun taraflı biçimde uygulandığı düşüncesi. Yargıya güvenin azalması ve hukuki öngörülebilirliğin ortadan kalkması ifade özgürlüğünün kullanılmasını engelliyor. Bazı gençler iktidarı eleştirirlerse hapse girecekleri endişesi taşıdıklarını belirtiyorlar. Anayasada önceden izin alınmaksızın barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılabileceği teminat altına alınmasına karşın gençler bu hakkın kullanılmasının fiilen engellenmesinden şikayetçi. Bu tür endişelerin varlığı, demokratik sistemlerin doğasında olan farklı görüşlerin birbiriyle mücadele edebilmesi olgusunu ortadan kaldırıyor. Rasyonel kamusal tartışmanın olanaksızlaşması, siyasi sistemin kendini geliştirebilmesini de engelliyor. Dahası gençlerin kapsayıcı bir bütünlüğün parçası olma, toplumsal aidiyet hissetme yetilerinin de bozulmasına yol açıyor. Siyasetin ve ifade kanallarının tıkanması ekonomik koşullarla birlikte geleceğini başka ülkelerde arama eğilimini besliyor.

Gençler işsizlik ve gelecek kaygıları nedeniyle görüşlerini ifade etmekten çekiniyor

Gençlere göre siyasi karar süreçlerine katılımı ve ifade özgürlüğünü zayıflatan bir diğer olgu yine kutuplaşma, korku iklimi ve hukuka güvenle ilişki içinde ortaya çıkan ekonomik sorunlardır. Gençler gelecek kaygısı ve maddi güçlüklerin siyasetten uzak durmalarına yol açtığını, geçim sıkıntısı nedeniyle siyasi faaliyetlere ve hak savunuculuğuna katılmadıklarını dile getiriyor. Birçok genç gelecek kaygısı ve özellikle kamuda iş bulamama korkusu nedeniyle aktif siyasete katılmaktan uzak durduğunu belirtiyor. Kamu istihdam süreçlerinde şeffaflığın zarar görmüş olması, kayırmacılık ve siyasi sadakat beklentisi gibi sorunların yaygınlığı gibi olgular, mesleki zorunluluklar açısından kamuda istihdam edilme beklentisi içinde olan gençleri siyasi faaliyetten alıkoymaktadır. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın yayınladığı verilere göre Türkiye'de 5 milyondan fazla kişi kamuda istihdam edilmektedir. Özel sektördeki ücretli çalışan sayısı TÜİK verilerine göre yaklaşık 15 milyon iken, kamuda istihdamın bireyler açısından oldukça belirleyici bir büyüklüğe sahip olduğu görülebilir. Yalnızca işe alım süreçleri değil, kamuda çalışma süreci de gençler tarafından ifade özgürlüğünün kullanımı

açısından engelleyici bir unsur olarak değerlendiriliyor. Kamu çalışanları işini kaybetme veya mobbinge maruz kalma endişesiyle iktidardaki partiyi desteklemeyen beyanlarda bulunmaktan kaçınıyor.

“Dezenformasyon Yasası” siyasi görüşleri ifade etmek bakımından en ciddi endişe kaynaklarından biri

Gençlerin en fazla dile getirdiği gelişmelerden biri, halk arasında “Dezenformasyon Yasası” olarak bilinen 7418 sayılı kanun oldu. Yasalaşma sürecinde de hem ulusal hem de uluslararası ölçekte tartışmalara neden olan “Dezenformasyon Yasası”, gençler arasında sosyal medyada ifade özgürlüğünün keyfi olarak kısıtlanabileceği ve haksız cezalara maruz kalılabileceği endişesini arttırıyor. İlgili yasanın internet siteleri ve sosyal medya mecraları hakkında belli konularda erişim engelleme yetkisini yargıdan alıp doğrudan Bilişim Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na (BTK) vermesi, haber alma özgürlüğü ve yurttaş haberciliği faaliyetleri üzerinde keyfiyet kaynaklı baskı oluşturabileceği endişesini doğurmaktadır. Bunun da ötesinde gençler genel olarak medya üzerinde siyasi kontrol ve baskı olduğunu düşünmekte, bunun ülkede farklı görüşlerin ifade edilmesini ve eleştiri yapılabilmesini zorlaştırdığını belirtmektedir.

Eğitim sürecine ilişkin kısıtlamalar da ifade özgürlüğünü baskılıyor

Gençler eğitim süresince siyasi karar süreçlerine katılmalarını ve kararlara etki edebilmelerini zorlaştıran bazı yaptırımları da dile getirdiler. Örneğin yurttan kalan öğrenciler protesto gösterilerine katıldıkları takdirde yurttan uzaklaştırılma yaptırımıyla karşı karşıya kalmakta. Aynı şekilde okullarıyla ilgili konularda protesto hakkını kullanan öğrencilerin bursları kesilebilmekte, okul yönetimleri tarafından okuldan uzaklaştırma cezasına çarptırılabilenekte. Boğaziçi protestolarına katılan öğrencilerin yaşadığı deneyimler burada bir korku unsuru olarak karşımıza çıkıyor ve gençler tarafından sıkça dile getiriliyor.

Gençler siyasete güven duymuyor

Siyasete ve siyasi partilere güven duyma düzeyi gençler arasında oldukça düşüktür. Araştırma verilerinde de belirtildiği üzere siyaset hakkında genel olarak olumsuz bir yargıya sahipler. Siyasetin mevcut haliyle ülkede değişim yaratma ve sorun çözüme kapasitesinin zayıf olduğunu düşünüyorlar. Siyasi partilerin gençlik kolları veya gençlik yapılanmalarının karar mekanizmalarına katılma bakımından etkisiz olduğu düşüncesi bu yargılardan biridir. Parti gençlik kollarının aşağıdan yukarı değil de yukarıdan aşağı siyaset ve söylem taşıma araçları olarak değerlendirilmesi ve partilerin genel olarak anti-demokratik yapıları gençleri siyasetten uzak tutan diğer olgulardır. Yine forumlarda genç kadınların sık sık dile getirdiği üzere siyasette ve siyasi partilerde cinsiyetçilik ve erkek egemen kültür fazlasıyla yaygındır. Bu kültürel yapı nedeniyle kadınların siyasi etkinliği ve temsil gücü kısıtlanmakta, kadınlara söz hakkı tanınmaktadır. TBMM’deki kadın vekil oranının sadece %17,3 olması da gençlerin bu konudaki eleştirilerini destekler niteliktedir.

Uluslararası araştırma verileri gençlerin kaygılarının haklılığına işaret ediyor

Gençlerin kişisel deneyimlerinden yola çıkarak dile getirdikleri şikâyetleri uluslararası araştırma ve endeks verileri de destekler nitelikte. Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütünün Dünya Basın

Özgürlüğü Endeksi'nde Türkiye 2022 yılında 180 ülke arasında 149'uncu sırada yer almıştır. Verileri uluslararası ölçekte otorite kabul edilen İsveç merkezli V-Dem Enstitüsü'nün her yıl yayınladığı Demokrasi Raporu'na göre Türkiye 2022 yılında 179 ülke arasında 149'uncu sırada yer alabilmiştir. ABD merkezli Dünya Adalet Projesi'nin (WJP) 2022 yılında yayınladığı Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde Türkiye 140 ülke arasında 116'ıncı sıradadır. Yine aynı rapordaki Temel Haklar Endeksi'nde Türkiye 140 ülke arasında 134'üncü olmuştur.

6 Şubat 2023 depremleri sonrası yaşananlar konusunda gençlerin ifade özgürlüğü ve siyasi katılıma ilişkin gözlemleri

Deprem sonrası yaşanan kaos ortamında iletişim araçlarının kısıtlanması gençler açısından ifade özgürlüğünün kısıtlanması olarak değerlendirilmektedir. Gençlerin genel kanısı, gençliğin siyasi katılımının daha büyük bir ihtiyaç haline geldiği yönündedir. Özellikle depremin hemen ardından haberleşme sürecinde yaşanan sorunlar, gençlerin dikkate alınmak ve kendilerini ifade edebilmek için daha talepkâr olmasına yol açmıştır.

Çözüm Önerileri

Yasal güvencelerin sağlanması ve yargı süreçlerinin iyileştirilmesi gençlerin sorun ve taleplerini dile getirmelerine olanak tanıyacaktır

- İfade özgürlüğü konusunda gerekli hukuki altyapı ve siyasi bilinç oluşturulmalı. Hakaret ceza yargılamasının konusu olmaktan çıkarılmalı. İfade özgürlüğünün sınırları anayasada net olarak çizilmeli ve yoruma yer bırakmayacak şekilde vatandaşlara temel garantiler sunulmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kamu görevlisine hakaret ve ağır eleştiri konularında ifade özgürlüğünden yana ortaya koyduğu hukuki içtihatlar takip edilmeli ve iç hukukun parçası haline getirilmelidir. Yasalar tüm vatandaşlara, ayırt etmeksizin eşit bir biçimde uygulanmalı. Kamu görevlileri veya siyasilerin eleştiri karşısında ayrıcalığı olmamalı.
- Yargı bağımsızlığı temin edilmeli, yargı üzerinde yürütme vesayeti oluşturan yasal düzenlemeler ortadan kaldırılmalı, anayasal denetim güçlendirilmelidir. Yargının kendi organlarını yeniden kendi demokratik teamülleriyle, yürütmenin etkisi altında kalmadan belirleyebileceği yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Yargıya güvenin yeniden tesis edilmesi, siyasi karar süreçlerine katılma konusundaki endişeleri dindirme konusunda yaşamsal bir öneme sahiptir. Yine bu bağlamda barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin engellenmesi yönünde kurumsallaşmış olan hukuk dışı uygulamalara son verilmeli, öğrencilerin farklı yasal olmayan yaptırım mekanizmalarıyla anayasal haklarını kullanmalarının engellenmesine son verilmelidir.
- 7418 sayılı kanun kaldırılmalı, BTK'nın sosyal medya üzerindeki yaptırım yetkisi elinden alınmalı ve yeniden mahkemelere verilmeli. Bu kanun sahip olduğu muğlak içerik nedeniyle uygulayıcılara sınırları net olarak belirlenmemiş yetkiler tanımlamakta, dolayısıyla internette haber alma ve ifade özgürlüğü üzerinde baskı yaratmaktadır. Kanunun kaldırılmasının yanı sıra sosyal medyanın ayrılmaz bir parçası olan vatandaş gazeteciliği kavramı yasal güvenceye kavuşturulabilir. Kamusal alanda ve kamusal alana dair bilgilerin dolaşımı önünde bir cezai yaptırım olmamalıdır.
- Üniversite yönetiminde rektörün yetkileri diğer üniversite bileşenleriyle paylaşılabilir, bu yolla üniversiteler üzerindeki siyasi baskının kaldırılmasına katkı sağlanabilir. Üniversite özerkliği temin edilmeli. Bunun için ise, üniversite yönetiminin cumhurbaşkanı tarafından atanması uygulamasına son verilebilir. Böylece rektörler bir parti kayyumu gibi görünmekten kurtulacaktır, sorumluluğunu kendisini seçen akademiye karşı sergileyebilecektir. Öğrencilerin üniversite bünyesinde özgürce ve barışçıl biçimde siyasi tartışma ve faaliyet yürütmesine imkân tanınmalı, hak savunuculuğu cezalandırılmamalıdır. Bu anlamda öğrenci kulüplerinin etkinliği teşvik edilebilir, faaliyetleri yasal güvenceye kavuşturulabilir.
- Kent Konseyleri Gençlik Meclisleri yerelde karar süreçlerine katılım için etkin hâle getirilebilir. Bu amaçla gençlik meclisinin yürüteceği çalışmalar belediye meclislerinde oluşturulacak gençlik komisyonlarıyla eşgüdümlü hale getirilebilir. Gençler doğrudan merkezi yönetime ulaşmaya gerek kalmaksızın talep ve sorunlarını iletebileceği kurumsal kanallara sahip olabilir. Yerel karar süreçlerine etki edebilmek merkezi karar süreçlerine etki edebilmekten daha kolay olduğu için yerelde çözülebilecek sorunları için gençler bizzat inisiyatif alabilecektir. Bölgesel olarak değişen sorun ve taleplerin siyasetin gündemine ve merkezi karar süreçlerine taşınabilmesi için de etkinlik alanı açılacaktır.

- Siyasi Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu değiştirilmeli, gençlerin siyasi temsilini kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmalıdır. Partilerin merkezi karar ve yürütme mekanizmalarında gençliğin temsili kotayla güvence altına alınabilir. Partilerin aşırı merkezîyetçi örgütlenme yapısını demokratikleştirecek tedbirler alınmalı, parti üyelerini lider karşısında daha özerk kılabilecek tüzük düzenlemelerini yapmaları için yasal çerçeve oluşturulmalı. Böylece partilerin gençlik birimlerinin özerkliği ve söz hakkı güçlendirilebilir. Siyasetin finansmanı sorunu gençlerin partilerde siyaset yapabilmesinin önündeki en ciddi engellerden biri durumundadır. Siyaset yapabilmek, özellikle karar süreçlerine katılabilmek, belediye başkanı veya milletvekili seçilebilmek bir sermaye sahipliği ayrıcalığı olmaktan çıkarılmalıdır. Gençlik kotası için vekillik, belediye meclis üyeliği gibi başvurularda standart başvuru ücretleri alınmayabilir, hatta bu kotaya başvuracak gençler için ücretsiz başvuru hakkı tanınabilir.
- Medyanın tekelleşmesini ve yürütmenin kontrolüne girmesini engelleyecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu amaçla medya sahipliğinin sıkı rekabet kurallarıyla denetlenmesi sağlanabilir. Medya rekabetini düzenleyen yasal çerçevenin yanı sıra bağımsız denetim organları oluşturulabilir. Medya üzerindeki hükümet denetimini mümkün kılan kamu kaynaklarının keyfi tahsisine son verilmelidir. Benzer şekilde, herhangi bir siyasi güç odağının kamu kaynakları üzerinden kontrollü bir medya yaratma girişimleri basın özgürlüğüne zarar vermektedir. Basın özgürlüğünün kısıtlanmasından en çok zarar gören toplum kesimlerinden biri gençlerdir. Bu durum, bağımsız ve özgür medyanın oluşabilmesi için patronaj ilişkilerinden uzaklaşmayı zorunlu kılmaktadır.
- Kolluk kuvveti denetlenmeli, bir siyasi partinin aparatı gibi davranmasının önüne geçilmeli. Bunun için ise, kolluk tarafından mağdur edilmiş kişilerin yargı tarafından korunacağı ve hiçbir gerekçe ile sivil vatandaşların mağdur edilmeyeceği bir hukuk sistemi inşa edilmelidir. Kolluk kuvvetinin görev ve yetkileri öncelikle vatandaşın güvenliğinin yanı sıra anayasal haklarının ve özgürlüğünün de gözetileceği bir anlayışla yeniden düzenlenmelidir. Kamu güvenliği kavramı yalnızca yasaklama ve alıkoyma amacıyla değil, bireyin ve kamunun özgürce yaşayıp toplumsal edimlerde bulunabileceği bir anlayış çerçevesinde yasal bir zemine kavuşturulmalıdır.
- Dernekler yasası değişmeli, dernekler üzerindeki siyasi baskı kalkmalı, sivil toplum faaliyetleri teşvik edilmelidir. Derneklerin muhtasar beyanname verme, stopaj ödeme gibi yükümlülükleri gözden geçirilebilir, özellikle gençler açısından STK faaliyetlerini zorlaştıran bu uygulamalar kaldırılabilir. Dernek kurma ve yönetme süreçlerinin e-devlet üzerinden çevrimiçi ortama taşınması da STK faaliyetlerini teşvik edecek adımlardan biri olabilir. Böylece gençler hak ve sorun temelli sivil toplum faaliyetlerinde daha fazla yer alma imkânlarına kavuşacak ve gençlerin karar mekanizmalarına etki edebilme güçleri artacaktır. Kamu eliyle sivil toplum faaliyetlerine aktarılan bütçeler denetlenmeli, siyasi bir anlayışla değil liyakat ve toplumsal ihtiyaç ilkeleriyle dağıtılması sağlanmalıdır. Bununla birlikte, sosyal medya platformlarında, sivil toplum kuruluşlarına yönelik iftira, itibarsızlaştırma ve karalama kampanyalarının denetlenip başvuranların talepleri doğrultusunda engellenebileceği hukuki mekanizmalar oluşturulmalıdır. Hak ve sorun temelli sivil toplum faaliyetleri toplumsal veya siyasi baskı nedeniyle engellenebilmektedir.

Siyasi katılım ve ifade özgürlüğü konularında eğitim verilmesi gençleri etkin vatandaş kılmanın önemli bir parçasıdır

- Vatandaşlık bilincini, siyasi ve hukuki hak savunuculuğu faaliyetlerini geliştirmek için gençlere yönelik eğitimler kamu eliyle yaygınlaştırılabilir. İfade özgürlüğü ilkokuldan itibaren müfredatın bir parçası haline getirilebilir. Böylece etkin vatandaşlık anlayışı güçlenecektir. Gençlerin siyasi partilere katılmak istemeyen ancak siyasi karar süreçlerinde etkin olmak isteyen ve siyaseten kararsız olanları da içeren bölümünün, siyasi ifade kanallarını değerlendirebilmeleri için hak savunuculuğu, mesleki örgütlenme, anayasal haklar gibi konularda farkındalığının yükseltilmesi önem arz etmektedir.

Kadın ve LGBTİ+'ların siyasi temsilini arttırmak ve cinsiyet eşitliğini denetlemek için sivil toplumu ve kamuyu bir araya getirecek kurumsal mekanizmalar oluşturulabilir

- Kadınların ve LGBTİ+'ların temsili önündeki engellerin kaldırılması için bu alanlarda uzun yıllardır hak savunuculuğu yapan sivil toplum kuruluşlarıyla düzenli olarak ortak çalıştaylar düzenlenebilir. Yine bu amaçla sivil toplum örgütleri, üniversiteler, medya ve ilgili kamu kurumları bir araya gelerek siyasette cinsiyet eşitliği izleme konseyi oluşturabilir, bu konseyin düzenli aralıklarla TBMM'ye rapor ve tavsiye metinleri sunması yasal güvenceye kavuşturulabilir.

Temel bir hak olarak internete erişim hakkı özellikle gençlerin siyasi karar süreçlerine katılımını güvence altına alabilir

- Günümüzde ifade özgürlüğü ve siyasi karar süreçlerine katılımın olmazsa olmaz unsurlarından biri de internete erişim hakkıdır. Ulusal hukuk mevzuatında henüz yasal çerçevesi oluşturulmamış olsa da internete erişim hakkının temel insan haklarından biri olarak tanımlanmasına yönelik çalışmalar sürmektedir. Birleşmiş Milletler bünyesindeki İnternet Yönetişim Forumu'nda (IGF) oluşturulan İnternet Hak ve İlkeleri Dinamik Koalisyonu'nun ortaya koyduğu İnternette İnsan Hakları ve İlkeleri Şartı'nda birinci ve en temel hak olarak tanımlanmıştır.³⁶ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de 2007'de yayınladığı tavsiye kararında internete erişim ve kullanma kapasitesinin "bilgi toplumunda insan haklarının ve temel özgürlüklerin tam anlamıyla kullanılması ve bunlardan tam anlamıyla yararlanılması için vazgeçilmez önemde" olduğunu belirtmiştir.³⁷ İnternete erişimin olmadığı durumda artık ifade özgürlüğü ve çevrimiçi toplanma hakkı tam anlamıyla kullanılamamaktadır. Covid-19 pandemisi döneminde deneyimlediğimiz üzere internete erişim artık eğitim hakkından tam anlamıyla yararlanabilmek için de elzem bir niteliğe sahiptir. Vatandaşlık bilinci, siyasi karar süreçlerine katılım becerisi ve ifade özgürlüğü anlayışının gelişebilmesi için eğitimin önemi ortadadır. Dahası dünyada siyasi seçim ve yasama süreçlerinin de elektronik ortama taşınmasına yönelik araştırma ve uygulamalar hayata geçirilmeye başlamıştır. Dolayısıyla internete erişimin yakın gelecekte bir vatandaşlık hakkı haline gelmesi olasıdır. Gençlerin internete erişiminin kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması Türkiye'yi zikredilen başlıklarda ileri taşıyacaktır.

³⁶ <https://internetrightsandprinciples.org/charter/>

³⁷ <https://rm.coe.int/16807005e4>

Siyasi Partiler için Politika Önerileri

- İfade özgürlüğünün sınırları anayasada net olarak çizilmeli ve yoruma yer bırakmayacak şekilde vatandaşlara temel garantiler sunulmalıdır. Kamu görevlisine hakaret ve ağır eleştirisi konusundaki AİHM içtihatları iç hukukun parçası haline getirilmeli.
- Yargı bağımsızlığını ve yargıya güveni tesis etmek için yürütme ve yargı ayrımı daha güçlü tesis edilmeli. Barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin engellenmesi yönünde kurumsallaşmış olan hukuk dışı uygulamalara son verilmeli.
- 7418 sayılı kanun kaldırılmalı, BTK'nın sosyal medya üzerindeki yaptırım yetkisi elinden alınmalı ve yeniden mahkemelere verilmeli.
- Üniversite özerkliğini temin edecek yasal düzenlemeler yapılmalı. Bunun için ise, üniversite yönetiminin cumhurbaşkanı tarafından atanması uygulamasına son verilebilir. Üniversite yönetiminde rektörün yetkilerinin bir kısmı diğer üniversite bileşenleriyle paylaşılabilir.
- Kent Konseyleri Gençlik Meclislerinin yürüteceği çalışmalar belediye meclislerinde oluşturulacak gençlik komisyonlarıyla eşgüdümlü hale getirilebilir.
- Siyasi Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu değiştirilmeli, gençlerin siyasi temsilini kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmalıdır.
- Gençlik kotası için vekillik, belediye meclis üyeliği gibi başvurularda standart başvuru ücretleri alınmayabilir, hatta bu kotaya başvuracak gençler için ücretsiz başvuru hakkı tanınabilir.
- Medya sahipliğinin sıkı rekabet kurallarıyla denetlenmesi sağlanabilir. Medya rekabetini düzenleyen yasal çerçevenin yanı sıra bağımsız denetim organları oluşturulabilir.
- Kolluk kuvvetinin görev ve yetkileri öncelikle vatandaşın güvenliğinin yanı sıra anayasal haklarının ve özgürlüğünün de gözetileceği bir anlayışla yeniden düzenlenmelidir. Kamu güvenliği kavramı yalnızca yasaklama ve alıkoyma amacıyla değil, bireyin ve kamunun özgürce yaşayıp toplumsal edimlerde bulunabileceği bir anlayış çerçevesinde yasal bir zemine kavuşturulmalıdır.
- Derneklerin muhtasar beyanname verme, stopaj ödeme gibi yükümlülükleri gözden geçirilebilir, özellikle gençler açısından STK faaliyetlerini zorlaştıran bu uygulamalar kaldırılabilir. Dernek kurma ve yönetme süreçlerinin e-devlet üzerinden çevrimiçi ortama taşınması da STK faaliyetlerini teşvik edecek adımlardan biri olabilir.
- Gençlerin vatandaşlık bilinci, ifade özgürlüğü, hak savunuculuğu, mesleki örgütlenme, anayasal haklar gibi konularda farkındalığının yükseltilmesi için eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılabilir ve ilkokuldan itibaren müfredata eklenebilir.
- Sivil toplum örgütleri, üniversiteler, medya ve ilgili kamu kurumları bir araya gelerek siyasette cinsiyet eşitliği izleme konseyi oluşturabilir, bu konseyin düzenli aralıklarla TBMM'ye rapor ve tavsiye metinleri sunması yasal güvenceye kavuşturulabilir.
- İnternete erişimin temel bir hak olarak değerlendirileceği mevzuat düzenlemeleri ve altyapı yatırımlarının yapılmasıyla siyasi katılımı gençliğin etkisinin artırılması temin edilebilir.

Yukarıdaki öneriler “Gençliğin Yüzleri” kapsamında; gençler için, gençler öncülüğünde gerçekleştirilen bir kamusal tartışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. 8 şehirden 693 gencin katılımıyla gerçekleştirilen bu kamusal tartışma sonucunda çıkan çözüm önerileri; gençlerin siyasi partilerden beklentilerini göstermekte ve gençlerin eşit yurttaşlar olarak karar alma süreçlerinde yer alma istekliliklerini de ortaya koymaktadır.

“Gençliğin Yüzleri” olarak siyasi partilerden talebimiz; gençler tarafından, gençlerin sorunlarına çözüm üretmek için yürütülen bu kamusal tartışmaya dahil olmaları ve bu tartışmanın büyümesine ve derinleşmesine katkıda bulunmalarıdır. Gençlerin sorunlarına çözüm bulmak isteyen siyasi partiler, çözümlerin arandığı kamusal tartışmaları gençlerle birlikte tasarlamalı ve tüm gençlerin bu kamusal alana güven içinde katılmasını sağlayacak bir şeffaflık içerisinde yürütmeleridir.